

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Hudební katedra

**Slovanské melodie (1897 až 1902):
příspěvek k dějinám moravské hudby okolo roku 1900**

Bakalářská práce

Autor: Eliška Dvořáková
Studijní program: B0114A300055 Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor: Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Bc. Miloš Zapletal, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Mgr. Ludmila Kroupová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Eliška Dvořáková

Studium: P20P0329

Studijní program: B0114A300055 Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Slovanské melodie (1897 až 1902): příspěvek k dějinám moravské hudby okolo roku 1900**

Název bakalářské práce AJ: Slavic melodies (1897 to 1902): a contribution to the history of moravian music around 1900

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá sbírkou, respektive edicí zhruba čtyřiceti drobných skladeb pro harmonium s názvem *Slovanské melodie*, jež vyšla v šesti svazcích v Ivančicích v letech 1897–1902. Tato sbírka představuje jeden z klíčových pramenů k dějinám české hudby na Moravě okolo roku 1900 (mj. v jejím rámci vyšlo pět skladeb z Janáčkova zásadního cyklu *Po zarostlém chodníčku*), překvapivě však byla zatím jen málo historicky a analyticky reflektována. Práce se věnuje okolnostem vzniku této sbírky, její recepci v dobovém tisku, typologii kompozic (zejm. vzhledem k secesnímu folklorismu), přičemž to vše směřuje k problému "slovanskosti" této sbírky, především v kontextu dobových diskusí o "slovanské" a "moravské" hudbě.

SEHNAL, Jiří – Jiří VYSLOUŽIL. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001.

AXMAN, Emil. *Morava v české hudbě 19. století*. Praha: Matice česká, 1920.

ŠTĚDRŮN, Miloš. *Leoš Janáček a hudba 20. století: paralely, sondy, dokumenty*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1998.

TYRRELL, John. *Janáček. I, Osiřelý kos: 1854–1914*. Brno: Host, 2018.

ZAPLETAL, Miloš. *Neunavný křísitel: recepce Leoše Janáčka a jeho hudby v letech 1872–1888*. Rukopis monografie, 2021.

Zadávací pracoviště: Hudební katedra,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Bc. Miloš Zapletal, Ph.D.

Oponent: PhDr. Mgr. Ludmila Kroupová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 16. 1. 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Slovanské melodie (1897 až 1902): příspěvek k dějinám moravské hudby okolo roku 1900* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11. 5. 2023.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce Mgr. Bc. Miloši Zapletalovi, Ph.D. za cenné rady a věcné připomínky.

Anotace

DVOŘÁKOVÁ, Eliška. *Slovanské melodie (1897 až 1902): příspěvek k dějinám moravské hudby okolo roku 1900*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 49 s. Bakalářská práce.

Práce se zabývá sbírkou, respektive edicí zhruba čtyřiceti drobných skladeb pro harmonium s názvem *Slovanské melodie*, jež vyšla v šesti svazcích v Ivančicích v letech 1897–1902. Tato sbírka představuje jeden z klíčových pramenů k dějinám české hudby na Moravě okolo roku 1900 (mj. v jejím rámci vyšlo pět skladeb z Janáčkova zásadního cyklu *Po zarostlém chodníčku*), překvapivě však byla zatím jen málo historicky a analyticky reflektována. Práce se věnuje okolnostem vzniku této sbírky, její recepci v dobovém tisku, typologii kompozic (zejm. vzhledem k secesnímu folklorismu), přičemž to vše směřuje k problému „slovanskosti“ této sbírky, především v kontextu dobových diskusí o „slovanské“ a „moravské“ hudbě.

Klíčová slova: Slovanské melodie, moravská hudba, slovanská hudba, Leoš Janáček, Po zarostlém chodníčku

Annotation

DVOŘÁKOVÁ, Eliška. *Slavic melodies (1897 to 1902): a contribution to the history of moravian music around 1900*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 49 pp. Bachelor Thesis.

This work deals with a collection or rather edition of approximately forty short compositions for harmonium called *Slavic melodies*, which was published in six volumes in Ivančice town between 1897 and 1902. This collection represents one of the essential sources of the history of Czech music in Moravia around the 1900s. Even though this collection included 5 compositions from Janáček's cycle *On an Overgrown Path* it has not been, to the surprise of many, widely historically and analytically reflected so far. This work describes the circumstances of the origin of this particular edition, its acceptance by the contemporary press, and the typology of the composition techniques (concerning the folklorism of Art Nouveau). All of the mention above leads to the principal issue of „Slavicness“ of the whole composition, especially in the period discussions about „Slavic“ and „Moravian“ music.

Keywords: Slavic melodies, Moravian music, Slavic music, Leoš Janáček, *On an Overgrown Path*.

Obsah

1	Úvod	1
2	Vydání	2
2.1	Josef Vávra	2
2.2	Emil Kolář	2
2.3	Tisk	3
2.3.1	Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí	3
2.3.2	Ferdinand Navrátil v Ivančicích.....	3
3	Autoři jednotlivých příspěvků	5
3.1	Oldřich Hemerka	5
3.2	Quido Havlasa	6
3.3	Josef J. Pihert.....	8
3.4	Jan Pařha	10
3.5	Josef Drahlavský	11
3.6	Hynek Bím.....	13
3.7	Josef Nešvera	15
3.8	František Musil	18
3.9	Leoš Janáček.....	20
3.10	Josef Příbík	26
3.11	Karel Emanuel Hrobský	27
3.12	Jan Nepomuk Polášek.....	28
3.13	Cyril Metoděj Hrazdira.....	30
3.14	Vlad. Novotný a J. Spiess.....	31
4	Problematika „moravskosti“ a „slovanskosti“ v souboru skladeb.....	32
4.1	Moravská hudba	32
4.2	Slovanská hudba	32
4.3	Dobová recepce	34

5	Slovanské melodie.....	35
5.1	Dobová recepcie sbírky	35
5.2	Folklorismus ve Slovanských melodiích.....	36
5.3	Stručná analýza slovanskosti jednotlivých skladeb.....	37
5.3.1	Slovanské melodie I.....	37
5.3.2	Slovanské melodie II.....	38
5.3.3	Slovanské melodie III.....	38
5.3.4	Slovanské melodie IV.....	39
5.3.5	Slovanské melodie V.....	40
5.3.6	Slovanské melodie VI.....	41
6	Závěr.....	42
7	Seznam použité literatury a pramenů	43
7.1	Prameny	43
7.1.1	Notované prameny	43
7.1.2	Archiválie.....	43
7.1.3	Periodika	43
7.2	Literatura	45
7.2.1	Knihy a studie	45
7.2.2	Internetové zdroje	46
8	Přílohy	49

1 Úvod

Edice drobných skladeb pro harmonium s názvem *Slovanské melodie* je hromadným dílem několika autorů. Okolnostem jejího vzniku, historické a analytické reflexi však není v hudebně historických pramenech české hudby věnována přílišná pozornost, a to i přesto, že její součástí je pět skladeb z Janáčkova cyklu *Po zarostlém chodníčku*. V souladu s významem Leoše Janáčka pro českou hudbu a jeho přínosem lidové hudbě je tato sbírka pochopitelně nejčastěji reflektována právě ve vztahu s ním. Ať už se jedná o monografie, tematicky zaměřenou literaturu či příspěvky v odborných periodících, vždy se zmiňují o *Slovanských melodiích* na sekundární úrovni, přičemž primárním tématem je právě Janáček.

Cílem této práce je tedy zejména představit autory jednotlivých příspěvků sbírky, pojednat o jejich biografii související s hudbou, jejich skladatelském, sbormistrovském a pedagogickém přínosu české a moravské hudbě, dále pak stručně představení jejich příspěvku do sbírky a případné doplnění o souvislosti mezi autory.

Součástí práce bude také vymezení termínu „moravská“ a „slovanská“ hudba v souvislosti s dobovou diskusí o této problematice, její percepce v dobovém tisku a odborných slovnících. Jelikož všichni přispěvatelé *Slovanských melodií* měli vztah k moravské a slovanské hudbě, bude mým cílem též upřesnění tohoto vztahu a specifikace moravskosti a slovanskosti jejich příspěvků.

Praktickou částí práce bude kompletní prepis archivního notového záznamu *Slovanských melodií* včetně označení inkorporovaných lidových melodií, jež jsou pro slovanskost hudby přelomu století a pro secesní folklorismus signifikantní.

2 Vydání

Sbírka drobných skladeb nesoucí společný název *Slovanské melodie* obsahuje celkem šest svazků. Ty vyšly tiskem v letech 1897-1902 v Ivančicích u Brna. O prvních čtyřech svazcích víme, že byly editovány v nakladatelství odborného učitele Josefa Vávry a tiskem vyšly u firmy Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí vzdáleném bezmála padesát kilometrů od Ivančic. Redaktorem těchto svazků byl Emil Kolář.¹ Pátý a šestý svazek již redigoval i vydal Emil Kolář vlastním nákladem. Tiskem vyšly u Ferdinanda Navrátila v Ivančicích v letech 1901 a 1902.²

Pro úplnost je záhodno upozornit na stejnojmenné dílo Otakara Bradáče. Ten své tři svazky *Slovanských melodií* vydával v letech 1894–1901 a byly oceněny Českou akademií věd a umění.³

2.1 Josef Vávra

Josef Vávra věnoval celý svůj život pedagogické profesi. Narodil se 19. září 1858 v Proseči, navštěvoval reálku v Litomyšli a své studium završil absolvováním učitelského ústavu v Brně. Pedagogicky působil nejprve v Jimramově a Doudlebách, od roku 1885 však přijal místo měšťanského učitele v Ivančicích, kde setrval až do pokročilého věku a následně zde 8. dubna 1936 zemřel.⁴

Právě jeho působení v Ivančicích je pro nás zlomovou informací, neboť zde na přelomu osmdesátých a devadesátých let devatenáctého století pedagogicky působil Emil Kolář. Je tedy zřejmé, že se jejich cesty s největší pravděpodobností setkaly právě zde. Josef Vávra byl nakladatelem a editorem prvních čtyř svazků *Slovanských melodií*.

2.2 Emil Kolář

Emil Kolář byl český skladatel a hudební redaktor. Narodil se 4. srpna 1866 v Rosicích u Brna. Brno a okolí mu zůstalo domovem po zbytek života. Po studiích zpěvu ve Vídni

¹ KOLÁŘ, Emil (ed.). *Slovanské melodie. Sv. I–IV: skladeb pro harmonium*. Ivančice u Brna: Jos. Vávra, 1897–1902.

² KOLÁŘ, Emil (ed.). *Slovanské melodie. Sv. V–VI: skladeb pro harmonium*. Ivančice: E. Kolář vl. n., 1901–1902.

³ Bradáč, Otakar. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7523

⁴ Josef Vávra. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 2: M–Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 854.

přijal místo učitele v Ivančicích, které krátce proložil pedagogickým působením v Rosicích. Současně vedl zpěvácké spolky Ivan a Vesna a provedl dvě žertovné opery – roku 1897 *Kníže Pěra* a o pět let později *Hloupý Honza*. Mezi lety 1906 a 1918 zastával post ředitele měšťanské školy v Židenicích. Zkomponoval několik skladeb pro smyčcový orchestr, sonáty, sbory, jednu kantátu a písně na slova Petra Bezruče a Jana Nerudy. Jeho vydavatelský význam je spíše regionálního charakteru. Vydal pět sborů na slova moravské lidové poezie, např. *Přemlouvání* a *Vrat' se mi, drahá duše má*.⁵

Ve vztahu ke *Slovanským melodiím* má Emil Kolář nezastupitelnou funkci. Je redaktorem všech šesti svazků, přičemž poslední dva z nich byly prokazatelně nejen jeho redakčním dílem, ale též dílem vydavatelským.

2.3 Tisk

Jak je uvedeno v úvodu této kapitoly, všech šest svazků bylo vydáno tiskem ve dvou nakladatelstvích. Tato podkapitola je věnována jejich stručnému představení.

2.3.1 Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí

Jan Florián Šašek, syn knihaře Josefa Šaška, který měl svou dílnu ve Žďáře nad Sázavou, založil ve Velkém Meziříčí v roce 1869 knihkupectví a tiskárnu. Své podnikání rozšířil o deset let později také o vydavatelství, kde vycházely kritické listy *Vesna*, *Literární listy* podporované Vilémem Mrštíkem a Františkem Xaverem Šaldou⁶ a první učitelský časopis *Národ a škola*. Vyjma periodik vydával rovněž beletrii moravských autorů, překladovou beletrii ze slovanských jazyků v edici *Šaškova Moravská laciná bibliotéka* a samostatnou edici *První moravská obrázková knihovna pro českou mládež*.⁷

2.3.2 Ferdinand Navrátil v Ivančicích

Knih tiskárna Ferdinanda Navrátila v Ivančicích navázala na rozsáhlou řemeslnou tradici tohoto města.⁸ Víme o ní však jen málo. V letech 1928 až 1941 vydávala tamní zpravodaj

⁵ Emil Kolář. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 694.

⁶ Velké Meziříčí. In: SMETANA, Robert (ed.). *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. Praha: Academia, 1981, s. 988.

⁷ ZACH, Aleš. F. Šašek. In: *Slovník českých nakladatelství 1849–1949* [online]. [cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/f-sasek.html>; Brána moudrosti otevřená. Jan Florián Šašek. In: *Moravské tiskárny*. [online]. [cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://typografie.mapy.mzk.cz/tiskari/75>.

⁸ Mezi lety 1562 až 1578 se zde nacházela Bratrská tiskárna, z níž vzešlo například druhé dílo Jana Blahoslava *Musica*, jeho překlad Nového zákona a kancionály, které jsou dodnes významným českým hudebněhistorickým dědictvím.

a tiskla ročenky pro Muzejní spolek. Ve 30. letech zde byla vydána kniha s kresbou ivančického rodáka Alfonse Muchy.⁹ To už je však historie spjatá Milošem Navrátilem, synem a pokračovatelem Ferdinanda Navrátila.¹⁰

⁹ Jednalo se o knihu *Padesát let Sokola Ivančice* z roku 1937.

¹⁰ Miloš Navrátil. In: *Park Réna Ivančice* [online]. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <http://parkrena.ivancice.cz/projekt-rozhledna.php>.

3 Autoři jednotlivých příspěvků

Na kompletním díle, sestávajícím z šesti svazků skladeb, se autorsky podílelo celkem patnáct skladatelů. Tato kapitola je zaměřena na důkladnější seznámení s jejich životopisnými údaji a tvorbou. Faktorem rozhodujícím o pořadí jednotlivých autorů je zejména četnost publikační činnosti ve *Slovanských melodiích*, nehledě na to, zda se jedná o harmonizaci již vzniklých melodií, či o tvorbu zcela unikátní.

3.1 Oldřich Hemerka

Patrně nejfrekventovanějším autorem souboru je absolvent pražské varhanické školy, učitel a skladatel Oldřich Hemerka. Narodil se 13. listopadu 1862 ve Vrdech do katolické rodiny tamního učitele Josefa Hemerky a jeho ženy Terezie Hemerkové, rozené Kratochvílové.¹¹ Po dokončení studií roku 1882 začal Oldřich Hemerka působit na Slovensku, kde se stal ředitelem sboru v Bardejově. O šestnáct let později přijal místo regenschoriho v Košicích. Zde se dle dobových pramenů velmi zasloužil o pěstování české hudby, například zde uvedl vybrané části Smetanovy opery *Prodaná nevěsta*.¹² S přihlédnutím ke geografické poloze tohoto města není překvapivé, že se Hemerka záhy stal učitelem hudby na maďarském gymnáziu a sbormistrem zdejšího pěveckého spolku. V této pozici setrval až do roku 1918. Ve svých hudebních šlépějích byl následován svými dětmi. Syn Ivan Július Hemerka působil v dobách první republiky jako skladatel a dirigent různých maďarských divadel a dcera Mary Hemerková-Mašiková byla slovenská klavíristka a učitelka na košické hudební škole. Oldřich Hemerka zemřel v Košicích 19. prosince 1946.¹³

V souladu s absolvovaným studiem varhanické školy je pochopitelné, že značná část jeho skladatelské tvorby je složena z duchovního díla. Zkomponoval celkem 20 vokálních mší, 10 mší s orchestrálním doprovodem a přibližně 150 offertorií a graduálů. Pro samotný orchestr složil symfonickou kantátu *Maria az ej viharában*, což bychom mohli volně přeložit jako Marie v noční bouři. Dále pak dvě overturey, *Suitu*, op.13 a *Kuruckou*

¹¹ Státní oblastní archiv Praha. Matrika Kutná Hora – Vrdy [online]. Svazek 9, 1862, s. 137 [cit. 15. 3. 2023]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/10115/140>.

¹² Oldřich Hemerka. *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1906, roč. 28, č. 11 (23. 2. 1906), s. 87.

¹³ Oldřich Hemerka. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 423.

a *Hebrejskou fantazií*. Ani tvorba pro klávesové nástroje však nebyla v jeho díle opomenuta. Svědčí o tom početné tance a pochody, *Uherská rapsodie* a *Valčík*. Byl také sběratelem východoslovenských lidových písní, z nichž některé upravil pro sbor a orchestr a vydal ve sbírce *Slovenské spevy II. a III.*¹⁴ Na počátku dvacátého století též koncertně vystupoval společně s houslovým virtuosem Jindřichem Feldem.¹⁵

Že se zabýval východoslovenskou lidovou písní, se odráží také ve sbírce *Slovenské melodie*, kam přispěl celkem šestkrát. Tato inspirace je zcela zjevně patrná již z názvů jeho příspěvků. Ve svém prvním hudebním příspěvku s názvem *Rozmar Slováka* se věnoval harmonizaci osmnácti slovenských lidových písní. Tuto skladbu věnoval tatranskému pěvci Janu Franciscimu, jehož *Trávnice* recenzoval ve svém článku *Něco o slovenských písních v Uhrách*. Do druhého svazku sbírky přispěl harmonizací devíti lidových písní, kterou nazval *Národní písně ze Slovácka*. Třetí svazek obsahuje jeho *Slováckou dumku* a *Písně ze Slovenska* sestávající z devíti lidových motivů. Svými *Slováckými písněmi* přispěl do šestého svazku. Jeho nejrozsáhlejší harmonizace byla publikována ve čtvrtém svazku pod názvem *Slovácké písně*. Tato skladba obsahuje celkem dvacet lidových melodií.

3.2 Quido Havlasa

Narodil se 2. května 1839 ve Strunkovicích nad Blanicí, malé obci na Prachaticku, lékaři Filipu Havlasovi a jeho ženě Marii. Byl pravděpodobně jejich nejstarším potomkem. Nejmladší syn Bohumil, který se narodil až třináct let po Quidovi, byl spisovatelem a publicistou.¹⁶ Quido působil jako pedagog, ředitel kůru a skladatel. Po dokončení učitelského ústavu v Praze absolvoval roční studijní kurz na zdejší varhanické škole. Svoji profesní dráhu započal roku 1862 v jihočeských Vodňanech. Do roku 1865 ještě dvakrát změnil své působiště. Nejprve vyučoval v Březnici, poté v Jindřichově Hradci. Mezi lety 1865 až 1870 působil jako ředitel kůru v Novém Bydžově. Následně se mu domovem stalo banátské město Vršac, ve kterém se v polovině devatenáctého století usídlila řada Čechů.¹⁷ Zde se živil jako sbormistr až do roku 1874, kdy se na dva roky

¹⁴ FRANCISI, Ján. *Slovenské spevy, d. II*. Turčianský Svätý Martin: Priatelia slovenských spevov, 1890.

¹⁵ Oldřich Hemerka. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 423.

¹⁶ Zpočátku přispíval v časopise Lumír, později v Národních Listech, kam ho dostalo zejména přátelství s Janem Nerudou.

¹⁷ TOMAN, Dalimil. *Srbský banát* [online], Brno: Hnutí Brontosaurus [cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://srbskybanat.cz/vrsac/>.

přestěhoval do chorvatského historického města Senj. Po návratu do Čech byl předsedou Jednoty československých ředitelů kůru¹⁸ a trvale působil na kůru v Heřmanově Městci, kde 14. ledna 1909 zemřel.¹⁹

Profesor Štědroň u hesla Quido Havlasa v *Československém hudebním slovníku osob a institucí* uvádí: „Pečlivý učitel, který šířil intervalovou metodu ve zpěvu a ve svých skladbách nadšeně uplatňoval myšlenku slovanské vzájemnosti.“²⁰ Je tedy předvídatelné, že značná část Havlasova díla bude věnována vokální tvorbě, ať už díla hudební, či hudebně teoretická.

Je autorem několika pěveckých škol a instruktivních skladeb. Patří sem *Výběr zpěváku nevyhnutelných hudebních vědomostí mimo některá cvičení ze zpěvu*, *Stručná cvičení ve zpěvu pro soprán a alt*, *Škola pěvecká pro tenor a bas* a *Stručná cvičení ve zpěvu katolických chorregentů*. Komponoval mimo jiné drobné skladbičky, které vycházely v hudebních časopisech *Hudební listy*, *Slovanská hudební revue*, *Hudební květy*, *Varyto*, *Mladý houslista*, *Česká hudba*, *Mladý český pianista* a další. Pro mužský sbor napsal například skladby *Cesta k domovu*, *Podajte bračo* a *Prirodna sloboda*. Ani ženský sbor nezůstal v jeho tvorbě opomenut. V době svého dvouletého pobytu v chorvatském Senji napsal pro tamní ženský sbor celkem šedesát osm skladeb. Pro chrámový sbor zkomponoval dva církevní zpěvy a skladbu *Improperia*. V Havlasově skladatelském repertoáru však nalezneme také skladby pro smíšený sbor a písně pro jeden hlas s klavírním doprovodem. Ve své instrumentální tvorbě se zaměřil na klávesové hudební nástroje, zejména pak na klavír. Tomu věnoval *17 instruktivních skladeb* a *Dva uherské tance*, op. 32; pro královský nástroj pak složil *Fantasii pro varhany*.²¹

Součástí *Slovanských melodií* je celkem šest Havlasových skladeb. Ve druhém svazku jsou to *Dvě národní písně: Čí jsou to koničky?* a *Zežulinka volá* a jedna ze tří *Polských rhapsodií*. Ve třetím svazku se nachází *Variace na známou tému* a *Dvě písně beze slov*. Čtvrtý svazek obsahuje Havlasovy *Čtyry črty* a „*A já vždycky*“.

¹⁸ HAVLASA, Quido. Ředitelé kůrů, kapelníci, varhaníci. *Národní listy* 1896, roč. 36, č. 308 (8.11.1896), s. 5.

¹⁹ Quido Havlasa. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1: A–L. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 411.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.; Quido Havlasa. In: *Biografický slovník českých zemí 23* [online], Praha: Historický ústav AV ČR, 2020, s. 339, [cit. 13. 3. 2023].

Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/HAVLASA_Quido_2.5.1839-14.1.1909.

3.3 Josef J. Pihert

Byl to český hudební skladatel, ředitel kůru a pedagog, který se narodil 27. srpna 1845 v Domoušicích nedaleko severočeského města Louny. Pod vedením pražského varhaníka, skladatele a ředitele kůru v Týnském chrámu Albína Maška²² se stal Pihert chrámovým vokalistou. V Praze navštěvoval varhanickou školu a Pavlisovu vojenskou hudební školu. Mimo svou skladatelskou činnost také přispíval do dobových českých tiskovin svými referáty s hudební tematikou. Od roku 1873 působil jako městský kapelník a současně ředitel kůru v Hustopečích, později v Nymburce. Stejně jako Havlasa působil i Pihert v chorvatské Senji, kde se stal biskupským kapelníkem a sbormistrem spolku Nehaj. Také zde aktivně propagoval českou hudbu a zřejmě přímo navázal na vliv Quida Havlasy. Vzhledem k předpokladu, že Havlasa zde pobýval do roku 1876 a Pihert od následujícího roku, nelze ani vyloučit, že se zde oba skladatelé alespoň krátce setkali. V roce 1883 založil v Praze vlastní hudební školu a 21. října 1911 zde zemřel.²³

Pihert byl mimořádně plodným skladatelem. V jeho obsáhlém díle najdeme řadu skladeb pro klávesové nástroje. Jejich značná část byla vydána v hudebním měsíčníku *Varyto* nakladatele Emanuela Binka v Brtnici na Jihlavsku. Jako stručný výběr z nich lze uvést *Romanci pro klavír*, op. 2, *Nokturno pro klavír*, op. 18, cyklus *Fialky, lehké melodie pro klavír*, op. 77, *Upomínka na družnou Moravu, salónní kus pro klavír*, op. 114, *V zátiší, romance pro klavír/harmonium*, op. 118 či *Vonná kvítka, šestero drobných skladeb pro klavír*, op. 213. Pihertovy skladby vycházely v pražských nakladatelstvích Wetzler, Hoffmann, Mikuláš a Knap, Vilímek, Valečka, Bursík a Kohout, dále pak v Třebíči u Kubeše, v Pardubicích u Hoblíka a v Horní Moštěnici u Pazdírk. Jsou to skladby *Noc na Karlštejně pro klavír/harmonium*, op. 180, *Nové pastorální předehry pro varhany*, op. 183, *15 improvizací pro varhany*, *70 snadných kadencí v dur tóninách pro varhany* a *70 snadných kadencí v moll tóninách pro varhany*.

Jeho obsáhlé dílo je věnováno také písňové a sborové tvorbě. Nalezneme zde soubor *Salonní písně české pro zpěv a klavír*, op. 148 sestávající z osmi dílčích částí, dále *Čtvero*

²² Albín Mašek. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 61.

²³ Josef J. Pihert. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 301.; Josef J. Pihert. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7828.

pisní pro jeden hlas a klavír, op. 291 a *Pěvec český, sbírka nejoblíbenějších písní národních, úryvků a popěvek z českých a ruských oper pro jeden hlas a harmonium/klavír*, op. 210. V jeho sborové tvorbě převažují díla pro mužský sbor. Jsou to skladby *Milujeme zpěv, Čtverylka, Zlatá hodinka, Vše co mám – Tobě dám* či *Sbory vážného a žertovného obsahu pro mužské hlasy*, op. 113. Ze skladeb pro samostatný smíšený sbor lze dohledat pouze *Lidské štěstí*. Smíšenému sboru dal ovšem Pihert vyniknout ve své duchovní tvorbě. Je obsažen ve skladbách *Regina coeli, Pange lingua, Nové pastorelly vánoční* a *Dvanáct truchlozpěvů*. Další jeho duchovní kompozice jsou napsány pro sólové pěvecké hlasy s doprovodem varhan či smyčcového souboru.²⁴

Také scénická díla mají v jeho tvorbě své nepřehlédnutelné místo. Napsal celkem dvanáct operet. Jako první vznikla *Rinaldo Rinaldini*, následovaly operety *Ďáblův podíl, Poklad, Růžové jezero, Afrikánka* a *Toman a lesní panna* na motivy básně Františka Ladislava Čelakovského. Zkomponoval komické frašky *Fraška a basa, Jahodový les* nebo *Doktora Fausta noční čepička* a melodramy *Na poušti* a *Tři mrtvoly*.²⁵ Dle dobového pramenu „se zasazoval, aby lehčí, původní zpěvohry také na menších divadlech byly dávány“.²⁶ Svá scénická díla napsal za účelem využití vlasteneckého nadšení zpěváckých a divadelních spolků.

Věnoval se také pedagogické činnosti. S tou souvisí vznik několika instruktivních sbírek, které zaměřoval nejen na klávesové nástroje, ale i na zpěv a hru na housle. Roku 1888 byla vydána jeho *Zlatá cvičení a 10 instruktivních skladbiček pro klavír*, op. 205. O tři roky později *Nová praktická škola pro housle* a s desetiletou prodlevou vyšla tiskem *Praktická škola zpěvu, ku vzdělání zpěváků pro kůr, pěvecké jednoty a k potřebě učitelů zpěvu ve vyšších třídách škol obecných, měštanských a středních*.²⁷

Jeho kompletní dílo obsahuje více než 300 skladeb a 150 úprav pro různá nástrojová obsazení. Ve sbírce *Slovanské melodie* se jeho skladatelská plodnost projevuje příspěvky hned v pěti svazcích. Ve druhém svazku se nachází skladba nazvaná *Písně beze slov*, op. 266, ve čtvrtém svazku skladba *Na salaši*, op. 268 a v pátém svazku *Slovanská balada*, op. 273. Pihertův příspěvek ve třetím a šestém svazku spojuje nejen stejný název *Romance*, ale také opusové číslo 269. Lze tedy předpokládat, že obě skladby vznikly současně, ačkoliv byly tiskem vydány s několikaletým rozestupem.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Hudba. *Moravská orlice* 1905, roč. 43, č. 194 (27. 8. 1905) s. 9.

²⁷ Tamtéž.

3.4 Jan Pařha

Český hudební pedagog a skladatel Jan Pařha se narodil 11. března 1848 v obci Dojetřice na Benešovsku.²⁸ Absolvoval reálku v nedaleké Kutné Hoře a učitelskou přípravku v Praze. Od roku 1867 pedagogicky působil na hlavní škole ve Strakonících a od roku 1875 se stal cvičným učitelem v Jičíně. Zde vyučoval zejména hudební předměty a organizoval hudební produkce. Od roku 1908 se již věnoval plně komponování. Zemřel 31. prosince 1924.²⁹

Pro pedagogické účely dal Pařha vzniknout řadě instruktivních skladeb. Deset sešitů houslových *Duet*, osm sešitů *Českých národních písní* napsaných pro troje housle, *Česká kvarteta* komponovaná pro obsazení smyčcového kvarteta a pět sešitů *Českých zvuků* pro čtyřruční klavír. Většina z Pařhových instruktivních skladeb vychází z lidových melodií a je jejich zpracováním. Sešity byly vydávány v pražském hudebním nakladatelství Františka A. Urbánka. Celá řada jeho skladeb vyšla také v hudebních časopisech a sbornících, zejména pak v Binkově *Varytu* a Vilímkově *Mladém houslistovi*. Na počátku 90. let 19. století vydal dvousvazkové sbírky *Přechody ze všech do všech tónin*, které se dočkaly pozitivního ohlasu též v dobovém tisku. „Těmito Přechody postavil si pan Jan Pařha velice čestný pomník; já si cením ho nejvýše mezi známými mně žijícími skladateli.“³⁰ Z jeho sborového neduchovního díla se dochovala pouze skladba *Modré oči* pro mužský sbor s textem Josefa Václava Sládka, která je uchována ve Vědecké knihovně v Olomouci. Zástupcem chrámové sborové tvorby je bezesporu *České tedeum*.³¹

Slovanské melodie operují se jménem Jana Pařhy celkem čtyřikrát, v každém z posledních čtyřech svazků jednou. První dva příspěvky jsou propojeny totožným názvem, a to *V dobré hodině. Dva menuetty*. Ovšem zatímco ve třetím svazku jsou ony dva menuety označeny čísly jedna a dvě, ve čtvrtém svazku číslování navazuje trojkou a čtyřkou. Všechny čtyři menuety jsou věnovány jistému profesorovi Josefu Kryšpínovi, jičínskému učiteli. Pařhův příspěvek v pátém svazku *Slovanských melodií, Slovanské balady* s opusovým číslem 273, je také doplněn věnováním. Tentokrát „Velectěnému

²⁸ Jan Pařha. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 258.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ PAŘHA, Jan. *Přechody ze všech do všech tónin*. *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1894, roč. 16, č. 35–36, s. 290.

³¹ Tamtéž.

Pánu, panu MUDru Josefu Heisrovi“.³² U poslední skladby pojmenované *Prosté motivy* bohužel absentuje věnování konkrétní osobě.

3.5 Josef Drahlovský

Narodil se 13. prosince 1847 v Drahlově u Olomouce. Odtud patrně pramení původ jeho příjmení, lze ho nalézt také pod jmény Josef Čapka-Drahlovský nebo jen Josef Čapka. Své první hudební vzdělání získal ve vedlejší obci vzdálené bezmála pět kilometrů, v Dubu nad Moravou, kde navštěvoval tamního kaplana Jana Stušku. Ve studiu pokračoval na německém gymnáziu v Olomouci a následně na varhanické škole v Praze. Od léta³³ roku 1871 nastoupil na místo varhaníka a ředitele kůru u sv. Vavřince v Přerově, kde setrval po celý život. Byl stoupencem katolické cecilské reformy, která si kladla za cíl obrodu katolické chrámové hudby formou návratu ke gregoriánskému chorálu v druhé polovině 19. století.³⁴ To se projevilo v přerovském chrámu, kde tuto reformu zaváděl. Na přelomu století se stal sborníkem pěveckého a hudebního sdružení Přerub, posléze i ženského sboru Vlastimila. V souvislosti s vedením tohoto sboru a jeho repertoáru se hlouběji seznámil s vokálním dílem Antonína Dvořáka, jehož značný vliv se projevil v Drahlovského skladatelské tvorbě. V závěru života přerušil skladatelskou činnost, neboť nebyl spokojený s osudy svých děl. Zemřel v Přerově 11. června 1926.³⁵

Jeho kompletní dochované dílo čítá přes 200 skladeb. Slovy českého hudebního vědce Bohumíra Štědrone jsou to však skladby slohově nevybojné, vykazující nadměrnou jednoduchost a nízkou míru osobité invence.³⁶ Nepřehlédnutelnou pozornost věnoval Drahlovský ve svém díle chrámové hudbě. Dal vzniknout celkem osmnácti mším, ve výčtu duchovní tvorby nechybí ani tedeá, requiem, offertoria, litanie, gradualia, hymny a varhanní přede hry, které se těšily nadměrné popularitě. V ivančickém hudebním nakladatelství Josefa Vávry jich bylo vydáno 300, zbylých 100 v nakladatelství Ludevíta Raimunda Pazdířka v Olomouci. Kantáty a oratoria tvoří v Drahlovského díle další,

³² PAŤHA, Jan. *Slovanské balady* [klavírní part]. Nakladatelství Josefa Vávry, Ivančice, 1901, s. 7.

³³ Prameny se neshodují, zda se jedná o červen, nebo červenec.

³⁴ STEYER, Jan. Varhanní liturgická hudba ve světle církevních předpisů. *Jamusica* [online], 2019. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 1–2, s. 63–70 [cit. 20. 3. 2023]. ISSN: 2694-7579. Dostupné z: <https://jmusicam.jamu.cz/?p=693>.

³⁵ Josef Drahlovský. In: PAZDÍREK, Oldřich – ČERNUŠÁK, Gracian – Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdířkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 204–205.; Josef Drahlovský. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 261–262.

³⁶ Josef Drahlovský. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 261–262.

bezesporu nepřehlédnutelnou kategorií. Dnes jsou nám známy kantáty *Tři doby země české*, op. 52, *Tři jezdci*, op. 77, *Májová noc*, op. 143, *Husitská*, op. 3, *Golgota*, op. 222 s verbální složkou Josefa Svatopluka Machara a *Bard národa* na text Petra Bezruče. Z oratorií pak *Dies irae*, op. 156, *Mučedníci*, op. 183, *Sv. Jiří*, op. 191, *Magnificat*, op. 205 a *Canticum Zachariae*, op. 215. Drahlovský je autorem dvou zpěvoher. *Pastýřská vánoční hra*, op. 113 o dvou dějstvích s libretem Jindřicha Šimona Baara byla poprvé uvedena v Brně, stejně jako *Bramborová vojna*. Věnoval se zhudebňování lidových textů v úpravách pro sbory všech kategorií. Nejvýznamnějšími zástupci jeho sborové tvorby jsou *Moravské dvojzpěvy*, op. 81 a 87 a *Moravské trojzpěvy*, op. 67, 93 a 94.

Z instrumentální orchestrální tvorby je na místě zmínit předně *Moravské tance*, op. 62, které se ve své době těšily značné popularitě. Dále šest legend, šest capriccií a tři symfonie. V oblasti komorní tvorby věnoval Drahlovský pozornost zejména skladbám pro čtyřruční klavír. Dva sešity *Legend*, *Maděry*, *Hudební obrázky* a již zmíněné *Moravské tance* lze nalézt v této úpravě.³⁷

Některé jeho skladby vycházely v hudebních časopisech *Varyto*, *Hudební květy*, *Naše zpěvy*, *Vlastimil* či *Pražský zpěvník*. V roce 1873 mu byl tiskem vydán teoretický spis *Počátkové zpěvu*.

V Literárních novinách z 3. 12. 1904 lze nalézt „Pořádek nedělního koncertu Besedy Brněnské“, který je přímým dokladem o sounáležitosti moravských skladatelů. V rámci tohoto koncertu byly uvedeny skladby Josefa Čapka-Drahovského, Leoše Janáčka, Josefa Nešvery, Cyrila Metoděje Hrazdíry, Františka Musila a jistého J. V. Novotného, který by mohl být Novotným jmenovaným ve *Slovanských melodiích*.³⁸ Do *Slovanských melodií* přispěl Josef Drahlovský třemi skladbami. Ve druhém svazku nechal otisknout svoji *Paraphrasi na píseň „Dobrou noc“* a *Dumky*, op. 167, ve třetím *Andante*, které je výtahem pro harmonium z Drahovského první symfonie.

³⁷ Josef Drahlovský. In: PAZDÍREK, Oldřich – ČERNUŠÁK, Gracian – Vladimír HELFERT (edd.), *Pazdírkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 204–205.; Josef Drahlovský. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.), *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1: A–L. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 261–262.; Josef Drahlovský-Čapka. In: *Biografický slovník českých zemí 14* [online], Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, s. 354, [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/DRAHLOVSK%C3%9D-%C4%8CAPKA_Josef_13.12.1847-11.6.1926.

³⁸ Kulturní drobnosti – Pořádek nedělního koncertu Besedy Brněnské. *Lidové noviny* 1904, roč. 12, č. 277 (3. 12. 1904), s. 4.

3.6 Hynek Bím

Tohoto skladatele lze v několika dostupných českých hudebních slovnících nalézt pod heslem Hynek Bím, navzdory tomu, že v obou jeho příspěvcích do *Slovanských melodií* je nadepsán jiným křestním jménem – poprvé jako Ignác Bím, podruhé jako J. Bím. Nejedná se ovšem o pseudonym, jak by se mohlo na první pohled zdát. Již ve čtvrtém čísle *Naší řeči*, recenzovaného vědeckého časopisu o naší mateřštině, lze nalézt článek věnující se této problematice. Podle něj vzniklo jméno Hynek z německých domáckých tvarů Heinz a Hinnek, které byly ekvivalentem k českému Jindřich. Tvar Hindigo používají zase Španělé pro pojmenování Ignáce, který se však do českého jazyka rozšířil vlivem katolické protireformace, tedy okolo roku 1700. Můžeme proto vycházet z předpokladu operujícího s vysokou pravděpodobností, že v době Bímova života bylo oslovení pro Hynka běžně nahrazeno Ignácem či Jindřichem nebo naopak a totožnost tohoto autora lze tak považovat za ověřenou.³⁹

Český skladatel a sběratel lidových písní Hynek Bím se narodil 5. března 1874 v Lomnici nad Popelkou, kde byl jeho otec kapelníkem a ředitelem kůru. Vystudoval učitelský ústav v Brně, kde v téže době vyučoval Leoš Janáček hru na varhany a zpěv. U něj si roku 1896 udělal Bím speciální zkoušku ověřující hru na varhany a hru na klavír. Mezi lety 1892 a 1899 byl učitelem v Ivančicích u Brna. Zde zřejmě můžeme hledat souvislost s jeho publikační činností ve *Slovanských melodiích*, které byly posléze vydány u ivančického nakladatele Josefa Vávry. Jeho následujícími pedagogickými působišti byly Klobouky u Brna, Strážnice a Skalice na Slovensku, kde byl patnáct let ředitelem. Ve všech jmenovaných obcích vyučoval taktéž hru na klavír a zpěv, v Kloboukách byl navíc sbormistrem tamního pěveckého spolku a zakladatelem orchestru. Ve svých šedesáti letech se přestěhoval do Tišnova u Brna, kde setrval do konce života. Zemřel 30. prosince 1958.⁴⁰

Neoddělitelnou součástí Bímova profesního života byl sběr lidových písní z Moravy a ze Slovenska. Od roku 1893 sesbíral celkem 4076 písní, což dokazuje jeho nezpochybnitelný přínos v této hudební oblasti. Významný zlom u něj nalezneme o dva

³⁹ Čeněk, Hynek, Vítězslav. *Naše řeč* 1918, roč. 2, č. 4, s. 119–120.

⁴⁰ Hynek Bím. In: PAZDÍREK, Oldřich – ČERNUŠÁK, Gracian – Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdírkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 79.; Hynek Bím. In: ŠTĚDRŮŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 98.; Hynek Bím. In: *Biografický slovník českých zemí 5* [online], Praha: Historický ústav AV ČR, 2006, s. 511–512, [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/B%C3%8DM_Hynek_5.3.1874-30.12.1958.

roky později v souladu s jeho účastí na Národopisné výstavě československé v Praze. Zde totiž navázal spolupráci se dvěma nezastupitelnými odborníky svého druhu, a to s folkloristou Františkem Bartošem a skladatelem Leošem Janáčkem. Od 27. září 1905 se stal členem Pracovního výboru pro českou lidovou píseň na Moravě a ve Slezsku a spolu s Františkou Kyselkovou,⁴¹ etnografkou a též sběratelkou lidových písní, se stal nejbližším spolupracovníkem Leoše Janáčka. Společně se jim podařilo mezi lety 1910 a 1912 zaznamenat desítky vzácných nahrávek lidového zpěvu na Edisonův fonograf. Roku 1955 obdržel státní vyznamenání Za vynikající práci. Bímovým hlavním přínosem do tohoto oboru však není pouze kvantitativní obsáhlost sbírky, ale zejména jeho moderní sběratelská metodologie a přesnost. Všechny získané melodie systematicky a pečlivě třídil podle různých faktorů. Byl mimořádně důsledný v zápisu metro-rytmických odchylek jednotlivých slok či interpretací. Patrně právě této jeho systematickosti vděčíme za dochovaní dnes již vzácných záznamů nástrojové hry hudeců z Popova nedaleko Valašských Klobouků, lidového vícehlasu ze slovenské Terchové, žneckých písní z Valašska, a dokonce kompletní hudební monografii obce Valašská Bystřice, která obsahuje 386 písní. Z celého jeho sběratelského přínosu dějinám české a slovenské lidové hudby se však tisku dočkala jen poměrně malá část. Některé písně lze nalézt otištěné v různých číslech *Ivančického zpravodaje* z let 1991 a 1992.⁴² Další písně z jeho sběrů se objevují ve zpěvnících *Národní písně moravské, v nově nasbírané, Moravské písně milostné, Zpěvník národních písní pochodového tempa, Zpěvník národních písní, Slovenské národné pisene, Lidové písně z Hustopečska, Valašské a slovenské lidové písně, Lidové písně a tance z Valašskokloboucka, Lidové písně ze Strážnicka* či *Lidové písně z hanáckého Slovácka*. Z jeho sbírek byly vytvořeny také zpěvníky *Zpěvník národních písní s úvodem*, který čítá na 105 písní, a *Spevník národných piesní slovenských* obsahující 100 lidových písní. Vydal taktéž několik teoretických příspěvků v časopisech *Hudební besídka* a *Masarykovou stopou*, pojednání o vlivu Smetanova

⁴¹ JORDÁNKOVÁ, Hana – MENŠÍKOVÁ, Miroslava – ŠIBÍČKOVÁ, Jitka, 2019. Františka Kyselková. In: LOSKOTOVÁ, Iren. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2508.

⁴² V ročníku 1991 nalezneme nějakou píseň v každém čísle, v dalším roce se frekvence snížila a v roce 1993 už redakce nezařadila ani jednu. Digitální archiv tohoto periodika je dostupný na stránkách Moravské zemské knihovny: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:931c9db0-348f-11e2-824c-005056827e51>

pobytu ve Švédsku na motivy jeho symfonické básně Vltava, a dokonce vlastní autobiografii.⁴³

Vyjma výše zmíněné sběratelské činnosti se Bím věnoval komponování, které v jeho případě úzce souviselo s pozicí pedagoga na rozličných jihomoravských školách. Složil mnoho skladeb pro klavír a harmonium, vlastní písně a úpravy lidových písní pro různá vokální uskupení, věnoval se i sborovému repertoáru, který rozšířil o 45 sborů pro různá obsazení. Jedním z nich je mužský sbor *Hlavy vzhůru* na text Josefa Václava Sládka, který zkomponoval v době nacistické okupace. Na osvobození opět reagoval sborovou tvorbou, tentokrát skladbou *Vám všem, kdož pro nás trpěli* pro smíšený sbor. Bím skládal také klavírní doprovody k tělocvičným hrám svých žáků. Jedná se například o skladby *Poklad*, *Koničky* či *Dětský den*. Některé z jeho autorských skladeb vyšly v hudebních časopisech, jiné vlastním nákladem, mnoho z nich však dodnes zůstalo pouze v rukopise.⁴⁴

Do *Slovanských melodií* přispěl Hynek Bím dvěma skladbami, a sice *Z našich dědin* s podtitulem *Národní písně moravské* v prvním svazku a *Pozdravem* ve svazku čtvrtém. Texty písní, kterými se Bím v této kompozici inspiroval, jsou k nalezení na konci Vávrova vydání svazku. Stejně tak je tomu u mnoha jiných skladeb inspirovaných lidovou hudbou, které se objevují v celé sbírce.

3.7 Josef Nešvera

Hudební skladatel, dirigent a učitel Josef Nešvera se narodil 24. října 1842 v obci Praskolesy nacházející se v okrese Beroun do rodiny učitele a varhaníka Františka

⁴³ Hynek Bím. In: PAZDÍREK, Oldřich – ČERNUŠÁK, Gracian – Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdírkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 79.; Hynek Bím. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 98.; Hynek Bím. In: *Biografický slovník českých zemí 5* [online], Praha: Historický ústav AV ČR, 2006, s. 511–512, [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/B%C3%8DM_Hynek_5.3.1874-30.12.1958; Hynek Bím. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=2628.

⁴⁴ Hynek Bím. In: PAZDÍREK, Oldřich – ČERNUŠÁK, Gracian – Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdírkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937, s. 79.; Hynek Bím. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 98.; Hynek Bím. In: *Biografický slovník českých zemí 5* [online], Praha: Historický ústav AV ČR, 2006, s. 511–512, [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/B%C3%8DM_Hynek_5.3.1874-30.12.1958; Hynek Bím. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=2628.

Nešvera. Právě on dal svým synům Josefovi a Prokopovi základy hudebního vzdělání. O šest let mladší bratr Prokop se následně stal učitelem hudby a sbormistrem pěveckého spolku Smetana. Josef Nešvera vystudoval učitelský ústav v Praze, kde současně absolvoval soukromé hodiny hudby u tehdejšího ředitele Pražské varhanické školy Josefa Krejčího. V téže době navštěvoval hodiny u významných osobností své doby Josefa Foerstra a Františka Blažka, u kterých doplnil své vzdělání o hudební teorii a skladbu. Následně se stal učitelem ve Zbirohu, Litni u Karlova Týna a Hořovicích. Ani v jednom z těchto svých pedagogických působišť však nesetřval déle než čtyři roky. V roce 1868 se stal ředitelem kůru v Berouně, čímž se nadobro vzdal své pedagogické kariéry. Seznámil se zde ovšem s houslovým virtuosem Václavem Koptou, se kterým koncertoval a začal komponovat svá první díla. V tomto období svého života se velmi přátelil s Bedřichem Smetanou a pravidelně ho navštěvoval v Praze. Po deseti letech byl jmenován ředitelem kůru v katedrále sv. Ducha v Hradci Králové a současně učitelem zpěvu v biskupském semináři. Setřval zde osm let do doby, kdy přijal post ředitele kůru katedrály sv. Václava v Olomouci, který se stal jeho životním působištěm. Navázal zde na Pavla Křížkovského a až do smrti zůstal úzce spjat s moravskou hudbou a s ní souvisejícími osobnostmi. Jelikož byla Olomouc jedním z hlavních kulturních center na našem území, měl Nešvera příležitost setkat se či navázat spolupráci se skladatelem Antonínem Dvořákem, houslisty Františkem Ondříčkem a Janem Kubelíkem či básníkem Adolfem Heydukem. Zemřel v Olomouci 12. dubna 1914.⁴⁵

Za svůj přínos do hudebního života a obsáhlé dílo byl Josef Nešvera několikrát vyznamenán. V roce 1912 byl oceněn rytířským řádem Františka Josefa a současně zvolen členem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Byl také členem římské akademie pro vědu a umění Arcadia a čestným členem několika pěveckých spolků, včetně olomouckého spolku Žerotín. Dále byl vyznamenán

⁴⁵ Josef Nešvera. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 172; LIKAVČANOVÁ, Lenka, 2019. Josef Nešvera. In: LOSKOTOVÁ, Iren. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=266; PELUNĚK, Lukáš F., 2014. Josef Nešvera – osobnost hudebního světa mezi středními Čechami a střední Moravou. *Střední Morava* [online]. Olomouc: Memoria, č. 37, s. 117–120 [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.academia.edu/6739120/Josef_Ne%C5%A1vera_-_osobnost_hudebn%C3%ADho_s%C4%9Bta_mezi_st%C5%99edn%C3%ADmi_%C4%8Cechami_a_st%C5%99edn%C3%AD_Moravou.

Papežským záslužným křížem.⁴⁶ Za jistou formu vyznamenání lze považovat založení mužského sboru Nešvera, který vznikl již šest let po Nešverově smrti a svoji činnost ukončil až po bezmála sto letech fungování v roce 2015.⁴⁷

Značnou část jeho díla tvoří kompozice vokálního charakteru. Jeho písně jsou obsaženy v třídílném souboru *Starosvětské písničky* s texty Josefa Václava Sládka či v *Milostných písničkách*. Ženskému sboru zkomponoval *Zpěvem k tanci*, *Dva dvojzpěvy* nebo *Stříbrné lesa praménky*. Nejproslulejším sborem pro mužské obsazení je skladba *Moravěnko, drahá máti* s textem Jana Havelky, která se později vžila jako moravská hymna. Dále pak *České písně* na slova Elišky Krásnohorské a *Hymna dělníků*, kterou věnoval Slovanskému dělnickému spolku v Olomouci. Nejobsáhlejší část Nešverova díla je však tvořena chrámovou hudbou. Napsal několik desítek mší, z nichž jmenujme alespoň několik příkladů: *Missae in honorem Beatae Mariae Virginis*, op. 16, *Spiritus Sancti*, op. 19, *Scti Friderici*, op. 60, *Scti Eugenii*, op. 74, *Jubilaei*, op. 105, *Sine nomine a Dolorosa*, op. 116. K příležitosti velikonočních slavností napsal *České pašije*, op. 17 a dále pět zádušních mší. Jeho tiskem vydané kantáty jsou *Svatý Václave* na text Josefa Václava Sládka, *První májová noc* a *Píseň o žních. Máti vlast* na slova Adolfa Heyduka, *U jezera*, *Plavba na moři* a několik dalších jsou dochovány pouze v rukopise. Složil oratoria *De profundis*, *Job* a dva melodramy *Krajánek*, op. 36 a *Česká legenda vánoční*, op. 109. Ve výčtu Nešverových děl nelze opomenout hudebně dramatické kompozice. Patří sem jednoaktová opera *Bratránek*, nedokončená *Esther*, hudební pohádka *Perdita*, opera *Lesní vzduch* přepracovaná z jednoaktové na tříaktovou či folkloristická opera *Černokněžník* jinak nazývaná *Radhošť*.⁴⁸

Ve svých výhradně instrumentálních kompozicích věnoval Nešvera pozornost zejména klávesovým a smyčcovým nástrojům. Napsal však také skladby pro orchestrální obsazení. Je to *Slavnostní overtura*, *Suita*, op. 35, *Serenáda pro smyčcový orchestr*, *Na slovácké bídě v Luhačovicích*, op. 111, *Houslový koncert in D*, *Pohádky*, op. 57 či *Noveletty*, op. 80. Pro klavír zkomponoval *Plumlovské motivy*, op. 52, *12 studií*, *Scherzo*,

⁴⁶ LIKAVČANOVÁ, Lenka, 2019. Josef Nešvera. In: LOSKOTOVÁ, Irena. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=266

⁴⁷ Binar, Josef. Spojené mužské pěvecké sbory Nešvera a Haná ukončují činnost. *České sbory.cz* [online]. Unie českých pěveckých sborů, 2016 [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: www.ceskesbory.cz/02-01-detail.php?id=108.

⁴⁸ Josef Nešvera. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 173.

op. 69 a dva cykly *Valčíků*. Pro varhany složil řadu preludií a fug a pro housle s doprovodem klavíru *Ukolébavku lipnickou*, *Eklogy* a *Miniatury*. *Noktura*, op. 29, *Na Atterském jezeře* a *Ukolébavka in C* jsou skladby zkomponované pro violoncello s doprovodem klavíru. Napsal též několik skladeb pro smyčcové komorní soubory.⁴⁹

Josef Nešvera nebyl jen plodným komponistou, ale také autorem několika teoretických statí a článků. Ty mu často vycházely v soudobých časopisech a novinách, zejména pak v *Selských listech*, časopise *Mír*, *Lidových novinách*, olomouckém deníku *Pozor*, *Moravsko-slezském revue*, hudebním časopise *Musica sacra*, *Stráži lidu* a *Varytu*. Jeho nejrozsáhlejšími teoretickými díly jsou *Listy o hudbě církevní* a biografická studie o Josefu Vorlovi.⁵⁰

Nešverovy skladby se ve *Slovanských melodiích* objevují v podobě dvou příspěvků – *Andante* ve čtvrtém svazku a *Melodie* ve svazku pátém. Ve vztahu Nešvery se *Slovanskými melodiemi* je také záhodno věnovat pozornost jeho vztahu s Janáčkem. Osobně se setkali v Luhačovicích při příležitosti jednoho z několika Nešverových ozdravných pobytů a spřátelili se zde. I toto přátelství by mohlo být jednou z Nešverových cest do *Slovanských melodií*.⁵¹

3.8 František Musil

Skladatel a varhaník František Musil, narozen 5. listopadu 1852, byl skutečně nezvykle houževnatým studentem. Po absolvování reálného gymnázia na Malé Straně a hudebního ústavu Jana Vincence Micka studoval hru na klavír v ústavu Josefa Proksche, kde se následně stal pomocným učitelem. Ve hře na housle se zdokonaloval prostřednictvím hodin u předního houslisty své doby Jana Ondříčka a své studium završil zkouškou u Antonína Bennewitze. V závěru svých studijních let, mezi lety 1865 a 1868, navštěvoval pražskou varhanickou školu. Po jejím úspěšném zakončení přijal místo varhaníka u sv. Haštala, následně v katedrále sv. Víta. V říjnu 1870 byl jmenován dómským varhaníkem na brněnském Petrově, kde se po čase stal také ředitelem kůru. Uznání si v Brně získal nejen svým působením v tamním duchovním centru, ale i svou pedagogickou činností. Na učitelském ústavu v době Janáčkovy nepřítomnosti, v hudební škole Besedy brněnské a na varhanické škole právem vyučoval právě kontrapunkt a fugu.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ PELUNĚK, Lukáš F. Josef Nešvera – osobnost hudebního světa mezi středními Čechami a střední Moravou. *Střední Morava* 2014. Olomouc: Memoria, č. 37, s. 118.

Byl totiž vynikajícím improvizátorem, kontrapunktikem a harmonizátorem lidových písní. Po zbytek života setrval v Brně, kde 28. listopadu 1908 zemřel.⁵²

František Musil je spolu s Leošem Janáčkem dodnes považován za přední osobnost brněnského hudebního života na přelomu 19. a 20. století. Příčinu lze najít obzvláště v jeho pedagogickém vlivu a skladatelské horlivosti. Se zřetelem ke skutečnosti, že majoritní část jeho díla byla v průběhu let ztracena či je dochována pouze v rukopisech, je evidentní, že nelze uspořádat zcela exaktní a zevrubný soupis díla.

V souladu se svou integrací do brněnského hudebního života a působením v katedrále sv. Petra a Pavla zkomponoval značné množství sborových skladeb a děl s duchovní tematikou. Mužskému sboru napsal *Balladu* s tenorovým a basovým sólem, *Modlitbu za vlast*, *Těžký odchod*, *Kozáckou ukolébavku*, *20 mužských sborů na základě slovenských národních motivů*, *Ten měl rozum* a další sbory vycházející z textů Josefa Václava Sládka, Jana Nerudy, Svatopluka Čecha a Karla Václava Raise. Ženskému obsazení složil *Otče náš*, *Zdravas Maria*, *Fialku lesní*, *3 vánoční zpěvy*, *Šest koled*, *Krásnou dobu vánoční* a několik skladeb s textem Elišky Krásnohorské. Pro smíšené sbory zkomponoval *Pohřeb komáří* s barytonovým sólem, *Komáří svatbu* a *Máj* s verbální složkou Karla Václava Raise. Musil je též autorem několika německojazyčných písní, které vyšly tiskem v *Österreichische Musik- und Theaterzeitung*. Z další jeho písňové tvorby je třeba zmínit *Serenády melancholické*, *Pisně Václava Kosmáka*, *Z písní otroka*, *Ptáče na odletu* a *Moravské národní písně*. Jeho skladatelské pozornosti neunikly ani kantáty, kterých napsal hned několik. První dochovanou je *Obraz večerní* z roku 1890, který zkomponoval k příležitosti 30. výročí založení filharmonického sboru Beseda brněnská. Následovalo *Stabat Mater*, *Zlatý kolovrat*, *Slavnostní kantáta* k oslavě 100. výročí narození Františka Palackého, *Modlitba za vlast*, *Večerní píseň* a kantáta *U jesliček*. Repertoár české chrámové hudby rozšířil Musil o patnáct mší, dvě requiem, několik motet, *Průvod varhan ke kancionálu cyrilskému* a *De processione in festo Sanctissimi Corporis Christi*.⁵³

Ve svých instrumentálních kompozicích se ze zcela patrných důvodů věnoval zejména klavíru a varhanám. Z klavírních kompozic vyzdvihneme *3 Charakterstücke*, *Erinnerung an Schumann*, *Mazurku de salon*, op. 3, *10 sonatin*, *Balladu* pro harmonium,

⁵² František Musil. In: ŠTĚDRŮŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 134–136.

⁵³ František Musil. In: ŠTĚDRŮŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 134–136.

Idyllu, Šestero tanců dětských, Poetické skladbičky, Loveckou a desítky dalších drobných skladeb, sonatin, tanců, parafrází na lidové písně a jejich harmonizací. Pro varhany složil nemalé množství sonát a fug, 16 preludií, 36 předeher, doher a kadencí. Mnohé z výše uvedených skladeb vznikly dle profesora Štědrone, autora příslušného hesla v *Československém hudebním slovníku osob a institucí*, v průběhu společných procházek s knězem, hudebním skladatelem a učitelem Josefem Chmelíčkem, který je následně inkorporoval do sbírky *Liber Fugarum*.

Ve výčtu jeho dochovaného komorního díla je třeba uvést 2 sonáty, klavírní trio, *Modlitbu* pro dvoje housle a violu, čtyři smyčcové kvartety, serenádu, *Romanci, Miniatury* a *Ukolébavku*. Orchestrální obsazení vyžadují skladby *Fest-Ouverture, Obraz večerní, Fantasie pastorale, Serenáda* pro smyčcový orchestr a orchestrální přede hry, zvláště pak *Sedm havranů*.⁵⁴

Se jménem František Musil je ve *Slovanských melodiích* operováno bohužel pouze dvakrát. Poprvé je to v pátém svazku prostřednictvím skladby s titulem *Dvě Paraphrase na písně „Aničko děvečko“ a „Pod tím našom okenečkem“*, druhý Musilův příspěvek je implementován v posledním svazku sbírky a nese prostý název *Dumka*.

3.9 Leoš Janáček

Autor s bezesporu nejzvučnějším jménem ze všech přispěvatelů *Slovanských melodií* se narodil 3. července 1854 v Hukvaldech do rodiny učitele a varhaníka Jiřího Janáčka a jeho ženy Amalie Janáčkové rozené Grulichové. Manželé měli celkem třináct dětí, deváté z nich byl chlapec, který dostal jméno Leo Eugen. Obecnou školu navštěvoval v Hukvaldech, kde vyučoval jeho otec.

Protože byla rodina velmi početná, již jako jedenáctiletý opustil Leoš rodné Hukvaldy a stal se fundatistou v klášteře na Starém Brně. Za pravidelný zpěv v kostele byl hmotně zabezpečen a dostával hudební vzdělání, což znamenalo pro manžele Janáčkovy jistě nejen finanční úlevu. Do kláštera byl přijat zásluhou vedoucího fundace klášterního sboru, kněze a hudebního učitele Pavla Křížkovského.⁵⁵ Po dokončení studií na městské reálce v Brně nastoupil na učitelský ústav. Současně se vzdělával v oblasti českého jazyka a literatury a roku 1874 složil zkoušku, která ho opravňovala vyučovat tento obor na obecných a měšťanských školách. V hudebním vzdělávání i nadále

⁵⁴ Tamtéž, s. 135.

⁵⁵ OLIVOVÁ, Dana. P. Pavel Křížkovský [online]. Brno: Internetová encyklopedie dějin Brna, 2023. [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=207.

pokračoval. Navštěvoval hodiny u Františka Blažka a Františka Zdeňka Skuherského na varhanické škole v Praze, kde se spřátelil s Antonínem Dvořákem. Po zveřejnění Janáčkovy kritického postoje k provedení gregoriánské mše v časopise *Cecilie*, jejíž nastudování řídil právě František Skuherský, byl Janáček málem s okamžitou platností vyloučen ze studia. Pavel Křížkovský nad ním však držel ochrannou ruku, a tak mohl Janáček studium v roce 1875 dokončit, navíc si přidal také studijní obor hra na housle. Studium dovršil absolvováním skladby, estetiky, klavírní a varhanní hry na konzervatořích v Lipsku a ve Vídni v letech 1879 a 1880.⁵⁶

Po návratu přijal již stálé místo učitele hudby na učitelském ústavu v Brně. Ředitelem zde byl Emil Schulz, jehož dcera Zdeňka navštěvovala u Janáčka hodiny klavíru. Našli v sobě zalíbení, které přetrvávalo i v období Janáčkovy pobytu v Lipsku a ve Vídni. Svě snoubence psal pravidelné dopisy, které jsou dnes hudebněhistorickým zdrojem o jeho uměleckém vývoji. Psal jí totiž čtyřikrát denně – ráno před odchodem na ústav, po obědě, odpoledne kolem páté hodiny a večer před spaním.⁵⁷ Po dokončení studií a návratu do Brna roku 1881 se stala Zdeňka Schulzová jeho ženou.⁵⁸

Na učitelském ústavu působil Janáček až do roku 1904, souběžně však zastupoval Křížkovského na starobrněnském kůru, byl sbormistrem řemeslnické jednoty Svatopluk a dirigentem Brněnské besedy. Podporován Jednotou pro zvelebení církevní hudby na Moravě založil varhanickou školu, kde rozvíjel hudební, sbormistrovské, dirigentské a organizační činnosti školy natolik, že měla dopad i na kulturní život Brna a Moravy jako takové. Působil zde jako ředitel od jejího vzniku až do roku 1919, kdy se varhanická škola stala konzervatoří. Janáčkovy pracovní vyčerpání se také neblaze projevilo na jeho manželství. Krátce po svatbě procházeli manželé Janáčkovy neshodami a nepokojem, který nezažehnal ani narození dcery Olgy.⁵⁹ Přestože se jim podařilo toto období překonat a zůstali spolu až do konce života, manželství už nikdy nebylo tak šťastné. Jejich

⁵⁶ Nadace Leoše Janáčka, 2023. *Životopis Leoše Janáčka* [online]. Brno, 2023 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://janacek-nadace.cz/zivot-leose-janacka/zivotopis-leose-janacka/>; Leoš Janáček. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 557.; Leoš Janáček. In: SMETANA, Robert (ed.). *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. Praha: Academia, 1981, s. 139.

⁵⁷ JANÁČEK, Leoš a Bohumír ŠTĚDRŇ. *Janáček ve vzpomínkách a dopisech*. Praha: Topičova edice, 1946, s. 46.

⁵⁸ Nadace Leoše Janáčka, 2023. *Životopis Leoše Janáčka* [online]. Brno, 2023 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://janacek-nadace.cz/zivot-leose-janacka/zivotopis-leose-janacka/>; Leoš Janáček. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 557.; Leoš Janáček. In: SMETANA, Robert (ed.). *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. Praha: Academia, 1981, s. 139.

⁵⁹ Olga Janáčková se narodila 15. 8. 1882 a zemřela 26. 2. 1903.

odcizení vyvrcholilo po úmrtí syna Vladimíra⁶⁰ a následném úmrtí dcery Olgy. V červenci roku 1910 se Janáčkoví přestěhovali do domku v zahradě varhanické školy. O sedm let později se Leoš Janáček seznámil s tehdy pětadvacetiletou Kamilou Stösslovou, která mu byla nejbližší přítelkyní až do skladatelovy smrti. Představovala pro něj vysněný ideál ženy, zdroj inspirace a energie. Zřejmě právě díky ní bylo posledních deset let Janáčkovy života jeho nejplodnějším tvůrčím obdobím. Zemřel 12. srpna 1928 v Ostravě.⁶¹

Kompletní obsáhlé dílo Leoše Janáčka je možné rozdělit do čtyř etap ovlivněných inspiračními zdroji a skladatelovým tvůrčím vývojem. Přípravná etapa odehrávající se v letech 1873 až 1888 je charakteristická zřetelně pozorovatelnými vlivy svých hudebních pedagogů a skladatelských přátel, zejména Křížkovského a Dvořáka. Etapa zrání v letech 1888 až 1905 a etapa zralosti v letech 1905 až 1918 jsou již ovlivněny folklórem, sběrem nápěvků lidové mluvy a Janáčkovým setkáním s Františkem Bartošem. Poslední etapa vrcholné syntézy mezi lety 1918 až 1928 je výbuchem skladatelovy fantazie. Janáček až v závěru života opomíjí všechna omezení a překážky a dává průchod své tvořivosti.⁶²

Pro přehledný a systematický výčet nejvýznamnějších Janáčkových skladeb je zde však zvoleno dělení dle nástrojového či vokálního obsazení, obdobně jako u ostatních zmiňovaných příspěvatelů. V oblasti hudebně dramatického díla je Janáček autorem tříaktových oper *Šárka*, *Její pastorkyňa* na motivy stejnojmenného dramatu Gabriely Preissové, *Osud*, *Káťa Kabanová*, *Příhody lišky Bystroušky* podle prózy Rudolfa Těsnohlídka, *Věc Makropulos* na motivy dramatu Karla Čapka a *Z mrtvého domu* inspirované románem Fjodora Michajloviče Dostojevského *Zápisky z mrtvého domu*, dvouaktové opery *Výlety páně Broučkovy* a dvou jednoaktových oper *Počátek románu* na motivy povídky Gabriely Preissové a *Rákos Rákoczy*, obrázku z moravského Slovenska s původními zpěvy. Pro vokálně instrumentální obsazení zkomponoval kantáty *Věčné evangelium*, *Na Soláni čarták* a *Amarus*, jíž jako text posloužila báseň Jaroslava

⁶⁰ Vladimír Janáček se narodil 16. 5. 1888 a zemřel 9. 11. 1890.

⁶¹ Nadace Leoše Janáčka, 2023. *Životopis Leoše Janáčka* [online]. Brno, 2023 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://janacek-nadace.cz/zivot-leose-janacka/zivotopis-leose-janacka/>; Leoš Janáček. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 1: A–L. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 557.; Leoš Janáček. In: SMETANA, Robert (ed.). *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. Praha: Academia, 1981, s. 139.; ZAHŘÁDKA, Jiří. *Leoš Janáček (1854–1928)* [online]. Brno: 2022 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.leosjanacek.eu/zivot/>.

⁶² Leoš Janáček. In: SMETANA, Robert (ed.). *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. Praha: Academia, 1981, s. 140.

Vrchlického, která měla být vložena mezi první a druhé jednání opery *Její pastorkyňa*. Největší Janáčkovou liturgickou skladbou je *Glagolská mše*. Text této duchovní skladby je ve staroslovanštině a je komponovaná pro sóla, smíšený sbor, varhany a orchestr. Dále je autorem několika motet pro různá sborová obsazení – *Exurge Domine, Regnum mundi, Exaudi Deus, Benedictus, Introitus in festo Sanctissimi Nominus Jesu, Veni Sancte Spiritus*, varhanní doprovod ke starému českému hymnu *Svatý Václave* a mariánskou skladbu *Zdravas Maria*, kterou napsal ve dvou verzích.

Ve výčtu Janáčkovy sborové tvorby převažují skladby pro mužské obsazení. Například *Orání, Válečná, Divím se milému, Láska pravdivá, Osudu neujdeš, Zpěvná dumka* na text Františka Ladislava Čelakovského, *Na košatej jedli dva holubi sedá* s textem Františka Sušila, *Píseň v jeseni* s textem Jaroslava Vrchlického, *Čtveřice mužských sborů, Čtvero mužských sborů moravských, Tři sbory mužské, Kantor Halfar* či *Maryčka Magdónova* na text ze sbírky *Slezské písně* Petra Bezruče. Smíšenému sboru napsal *Otče náš, Ukvaldské písně* a osobní *Elegii na smrt dcery Olgy. Vlčí stopa, Hradčanské písničky* a *Kašpar Rucký* jsou skladby pro ženské obsazení. Poslední velmi obsáhlou kategorií Janáčkovy vokální tvorby jsou písně. V návaznosti na Janáčkův sběr lidových písní je pochopitelné, že většina jeho písní vychází z folklóru. Je autorem několika obsáhlých sbírek, které se zaměřují na úpravu a harmonizaci lidových melodií, např. *Moravská lidová poezie v písních*, která obsahuje celkem 53 jednotlivých skladbiček. Některé z nich jsou i dnes hojně interpretované – *Záře od milého, Jablíčko, Stálost, Lavečka, Polajka, Rozmarýn* či *Loučení*. Soubor písní *Ukvaldská poezie v písních* obsahuje třináct písní, dále napsal *Pět moravských tanců, Čtyři balady, Slezské písně, Říkadla* a písňový cyklus *Zápisník zmizelého* pro tenor, alt, tři ženské hlasy a klavír.⁶³

Ani oblast instrumentální hudby ve své tvůrčí činnosti Janáček neupozadil. Napsal *Suitu, Idyllu, Valašské tance*, op. 2 a několik dalších skladeb pro smyčcový orchestr. Symfonickému orchestru věnoval pozornost ve svých *Lašských tancích*, v rapsodii *Taras Bulba, Žárlivosti* a v *Sinfoniettě*. Pravděpodobně jeho nejznámější komorní dílo je smyčcový kvartet s názvem *Listy důvěrné*, další komorní kompozice jsou *Capriccio* pro klavír levou rukou, flétnu (případně pikolu), dvě trubky, tři pozouny a tenorovou tubu, dechový sextet *Mládí* a smyčcový kvartet *Kreutzerovy sonáty*. Ze sólových nástrojů věnoval své kompozice pouze varhanám, klavíru a harmoniu. Pro varhany napsal

⁶³ SIMEONE, Nigel – TYRRELL, John – NĚMCOVÁ, Alena. *Kompletní soupis díla podle katalogu Janáček's Works: a Catalogue of the Music and Writings of Leoš Janáček* [online]. Brno: 2022. [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.leosjanacek.eu/dilo2/>.

Předehru, Varyto a Chorální fantazie, pro klavír *Národní tance na Moravě, Moravské tance*, sonátu *I. X. 1905* a pro klavír i harmonium napsal cyklus *Po zarostlém chodníčku*, na který později navázal klavírní skladbou *V mlhách*.⁶⁴

Za kompletní Janáčkovu skladatelskou práci však nelze považovat pouze jeho dodnes dostupné dílo. Při souborném výpisu jeho díla je nezbytné vnést do souhrnu také nedokončené skladby, nerealizované skladby, jejichž kompozici prokazatelně zvažoval, ale nikdy se mu to nepodařilo, a díla, která se nedochovala, ale jejichž existenci lze doložit z historických pramenů. Příkladem takové skladby je melodram *Smrt* pro recitátora a orchestr. Za svůj život nestihl dokončit např. tříaktovou operu *Anna Karenina* a *Mši Es dur*, z níž vzniklo pouze *Kyrie, Credo* a *Agnus Dei*. Mezi jeho plánované, ale nikdy nerealizované skladby patří např. kantáta *Pisně otroka* na báseň Svatopluka Čecha, opera *Maryša* podle dramatu bratří Mrštíků nebo opera *Gazdina roba* podle dramatu Gabriely Preissové. Dále je záhodno do skladatelova díla zahrnout úpravy a transkripce skladeb jiných autorů. Jednou z nejznámějších je Janáčková úprava Dvořákových *Moravských dvojzpěvů* pro smíšený sbor a klavír.

Janáček byl také autorem mnoha teoretických textů. V průběhu svého života publikoval desítky článků v různých dobových periodících. Jeho literární začátky lze najít v inkriminovaném článku v časopise *Cecilie*. S tímto časopisem spolupracoval pouze dva roky, následně publikoval v *Daliboru, Hlasu* a nakonec založil vlastní časopis věnovaný hudbě a divadelnímu umění *Hudební listy*. Zde publikoval teoretické práce a kritiky aktuálních brněnských produkcí. *Hudební listy* zanikly spolu s ukončením Janáčkovy působení v Besedě brněnské po čtyřech letech vydávání, tedy v roce 1888.⁶⁵ Jeho literární činnost se na dva roky přesunula do brněnského obdeníku *Moravské listy*, kde uveřejnil celkem 46 hudebně kritických článků. Následnou spoluprací s *Lidovými novinami* započal publikováním prvního fejetonu s názvem *Hudba pravdy*, který zde vyšel 16. prosince 1893 v prvním čísle prvního ročníku novin. Tímto příspěvkem si Janáček nejen otevřel dveře do nového směru tvorby od kritiky k fejetonu, ale také zahájil spolupráci, která fungovala po zbytek jeho života.⁶⁶

⁶⁴ Tamtéž.; PROCHÁZKA, Jaroslav Karel. *Hudební dílo Leoše Janáčka: chronologický soupis dokončených i neúplných skladeb, úprav i skladeb zamýšlených s vyznačeným dodatečným opusovým číslem a doplněný soupisem tiskových edic*. Frýdek-Místek: Okresní vlastivědné muzeum, 1979, s. 54–62.

⁶⁵ JANÁČKOVÁ, Libuše. *Leoš Janáček a Lidové noviny: Leoš Janáček and Lidové noviny*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2014. ISBN 978-80-7028-426-1, s. 13–14.

⁶⁶ Tamtéž, s. 14–15.

Velký přínos nelze Leoši Janáčkově upřít v jeho sběratelské činnosti. Byl spolu s Františkem Bartošem sběratelem moravských lidových melodií a také sbíral tzv. nápěvky mluvy, které považoval za „okénko do lidské duše“. Zachycené nápěvky byly tvůrčí inspirací, díky nim totiž mohl svým postavám vložit velmi přirozený a nestylizovaný projev. Zapsaných nápěvků se dochovalo několik tisíc, u většiny jsou dopsány základní informace o místě, době a osobě, která dané téma vyřkla.⁶⁷ Databáze Janáčkových nápěvků je dnes volně online dostupná.⁶⁸

Do sbírky *Slovanské melodie* přispěl Leoš Janáček pěti drobnými skladbami z cyklu *Po zarostlém chodníčku*. V pátém svazku se jednalo o první, druhou a desátou část nesoucí názvy *Naše večery*, *Listek odvanutý* a *Sýček neodletěl*, v šestém svazku čtvrtou a sedmou část Janáčkovy cyklu s názvy *Frydecká panna Maria* a *Dobrou noc!*⁶⁹

Josef Vávra napsal Janáčkově 19. ledna 1897 dopis, v němž ho žádal o příspěvek do zamýšleného cyklu úprav lidových písní pro harmonium, který ponese název *Slovanské melodie*:

„V záležitosti této obracím se k Vám u snažné prosbě, abyste ráčil mě v zamyšleném podniku podporovati. Do svazků hudebních rád bych zařadil ty nejkrásnější melodie slovanské harmonisované v lehčím slohu tak, aby přístupny byly i hráčům méně rutinovaným. Kdybyste mě ráčil v brzku⁷⁰ několika melodiemi potěšiti, a to buď každou píseň pro sebe, aneb v krátkou směs v celek je upravit; dal bych je v tisk hned do prvního svazku, však prosil bych zároveň o text.“⁷¹

Na žádané harmonizace musel Vávra ještě několik let počkat. Janáček si však jeho dopis uchoval a o několik let mu poslal cyklus *Po zarostlém chodníčku* inspirovaný vzpomínkami na rodné Hukvaldy a předčasně zesnulou dceru Olgu.⁷²

⁶⁷ Zahrádka, Jiří. *Jak Janáček tvořil* [online]. Brno: 2022 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.leosjanacek.eu/jak-tvoril>.

⁶⁸ Štědroň, Miloš. *Nápěvky mluvy* [online]. Dostupné z: <http://www.napevkymluvy.cz>.

⁶⁹ Zbylé části cyklu *Po zarostlém chodníčku* byly vydány až v roce 1908 a 1911 v Píšově nakladatelství v Brně.

⁷⁰ Vávra toto slovo třikrát podtrhl.

⁷¹ Tyrrell, John. *Janáček. Osířelý kos: 1854–1914*. Brno: Host, 2018, s. 484.

⁷² Nadace Leoše Janáčka, 2023. *Po zarostlém chodníčku* [online]. Brno, 2023 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://janacek-nadace.cz/dilo-leose-janacka/dila/po-zarostlem-chodnicku/>.

3.10 Josef Přibík

Český skladatel a dirigent Josef Přibík se narodil 11. března 1855 na Svaté Hoře u Příbrami, kde byl jeho otec Václav⁷³ ředitelem kůru. Po úspěšném zakončení studia na pražské varhanické škole působil krátce jako učitel zpěvu. Po několika měsících přesunul své působiště na území tehdejší Ruské říše, kde byl znám pod jménem Josif Vjačeslavovič Pribik. V letech 1879 až 1880 byl zaměstnán jako kapelník opery v Charkově. Po několikaměsíčním pobytu v Charkově přijal místo ředitele opery ve Lvově, kde působil od prosince roku 1880 do března 1883. V následujícím desetiletí se mu podařilo během střídání pobytů v Oděse a Kyjevě získat žádané místo dirigenta carské opery, později i vysoce prestižní místo kapelníka opery v Moskvě. V únoru roku 1894 se stal ředitelem carské hudební školy v Tbilisi a o rok později kapelníkem v městském divadle v Oděse, které se mu stalo profesním útočištěm na zbytek života. Po bolševické revoluci v roce 1917 zastával rovněž funkci profesora na zdejší konzervatoři. Zemřel v roce 1937 ve věku 82 let.⁷⁴

Své skladatelské schopnosti vkládal do ambice přiblížit ruskou hudbu českému auditoriu. Dokladem o tom je skladba *Ruské zastaveničko* pro smyčcový orchestr, která vyšla ve sbírce *Lipa* v roce 1889, nebo teoretické stati věnující se ruské hudbě, z nichž některé publikoval v hudebním časopise *Dalibor*. V kontextu jeho rané tvorby stojí za zmínku *Furiant* pro smyčcový orchestr, *Ukolébavka* pro housle a klavír a několik dochovaných písní. Inspirace ruskou hudbou a kulturou se ovšem zásadně projevila po revoluci, kdy z Přibíkova skladatelského pera vzešlo několik děl se sovětskou tematikou po vzoru tamních pokrokových skladatelů. Patrná je tato tematika v programní symfonii *Krasnyj Oktjabr*, symfonické básni *Pěvec na hřbitově* a ve sbírce *Desjat pěsen narodov SSSR*.⁷⁵

Slovanské melodie disponují jediným dílem Josefa Přibíka, a to obsáhlým klavírním výtahem pojmenovaným *Směs z opery „Rusalka“ od A. Dargomyžského*. Je také jediným autorem, jehož jméno je v původním otisknutí rozšířeno o apozici „kapelník opery v Oděse“.

⁷³ Václav Přibík (12. 3. 1821 – 27. 5. 1896) byl učitel a ředitel kůru na Svaté Hoře u Příbrami a následně v Mělníku. Jeho bratrem byl buditel a kantor Jan Pravoslav Přibík (4. 4. 1811 – 19. 10. 1893).

⁷⁴ Josef Přibík. In: ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí*, sv. 2: M–Ž. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 383.

⁷⁵ Tamtéž.

3.11 Karel Emanuel Hrobský

Československý rodák Karel Emanuel Hrobský má mezi autory *Slovanských melodií* výjimečnou pozici, neboť jeho vztah k hudbě byl spíše teoretického rázu. Narodil se 12. září 1877 a vystudoval reálné gymnázium v místě svého bydliště. Ve studiích pokračoval na české technice v Praze, kde roku 1902 úspěšně obhájil inženýrský titul. Při své profesi úředníka technicko-finanční kontroly byl nucen se několikrát přestěhovat na různá místa v Čechách, domovem se mu stal až Jičín. Již v průběhu studentských let v Praze se stal nadšeným milovníkem hudby a navázal proto spolupráci s hudebním časopisem *Česká hudba*, která trvala dlouhých třicet let. Mezi lety 1897 a 1927 zastával pozici hlavního přispěvatele literární přílohy tohoto periodika a vydal zde i některé ze svých skladeb. Současně působil jako sbormistr studentského pěveckého spolku Budivoj a komponoval skladby menších forem. Zemřel v Jičíně 10. února 1951.⁷⁶

Za jeho hlavní autorský přínos zřejmě nelze považovat činnost skladatelskou, ale hudebně spisovatelskou. Tkví především v popularizaci drobných skladeb a skladatelů, z nichž pravděpodobně někteří neupadli v zapomnění právě zásluhou Hrobského. Vedl s takovými autory rozsáhlou korespondenci, ze které pak čerpal do svých článků, medailonků či slovníkových hesel, kterými přispěl do *Pazdírkova hudebního slovníku naučného*. V oblasti dějin hudby publikoval například články *Hudba v starověku*, *Kam spějeme*, *Přehled české hudby roku 1900, 1913 a 1915*, *Přehled české opery 1900/10*, *Důležité objevy v oboru hudby*, *Desetileté jubileum Českého kvarteta*, *Nástin dějin české hudby*, *Hudební slovník* a monografii *O klavíru*. Mimo to se hojně věnoval biografickým textům o českých hudebních skladatelích. Jeho zájmu neušel *Karel Bendl*, *Antonín Dvořák*, *Zdeněk Fibich*, *Josef Bohuslav Foerster*, *Robert Haslinger*, *Václav Emanuel Horák*, *Otakar Hostinský*, *Bedřich Smetana*, *Vojtěch Jírovec*, *Pavel Křížkovský*, *František Zdeněk Skuherský*, *Josef Suk* a další. O zahraničních umělcích vydal články *Ludwig van Beethoven*, *Richard Wagner*, *Hector Berlioz*, *Gustav Mahler*, *Giuseppe Verdi*, *Richard Strauss*, polští klavíristé *Ignacy Jan Paderewski* a *Raoul Koczalski* či maďarský skladatel

⁷⁶ Karel Emanuel Hrobský. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A-L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 493 – 494; Karel Emanuel Hrobský. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=5947.

Karl Goldmark.⁷⁷ Jeho literární činnost poutala pozornost periodik více než činnost skladatelská.⁷⁸

Jako skladatel se projevil v několika drobných kompozicích pro sbor, klavír nebo v autorských písních. Skladby se však zpravidla netěšily velkému zájmu pro svoji jednoduchost a neinvenčnost. Většina jich vyšla v časopisech *Česká hudba* a *Mladý houslista*.⁷⁹

Součástí *Slovanských melodií* je Hrobského *Canzonetta*, op. 79 č. 6a, která se nachází ve čtvrtém svazku sbírky a je věnována „důstojnému panu Josefu Hrobskému“.

3.12 Jan Nepomuk Polášek

Východomoravský skladatel, pedagog a sběratel lidových písní Jan Nepomuk Polášek se narodil 16. dubna 1873 ve Frenštátě pod Radhoštěm. Základní hudební vzdělání získal v tamní škole, kde docházel na výuku houslí a flétny. Byl součástí amatérského orchestru, který začal od svých čtrnácti let dirigovat při příležitostných studentských koncertech, na které komponoval také vlastní drobné skladby. Od roku 1891 studoval hudební teorii na varhanické škole v Brně u Leoše Janáčka, kde během následujících let vykonal státní zkoušky ze zpěvu, klavíru, varhan a houslí. Dle dobových pramenů později s Janáčkem spolupracoval na sběru valašských lidových písní.⁸⁰ Svá studia završil hudebně pedagogickým kurzem ve Vídni. Zpočátku pedagogicky působil ve svém rodném městě, záhy však přijal místo ředitele hudební školy a sbormistra pěveckého spolku ve Valašském Meziříčí. Po dvou letech byl zaměstnán na tamním reálném gymnáziu jako učitel zpěvu. Zde ho v době první světové války, kdy byl povolán na východní frontu v Polsku, zastupovala jeho manželka Božena. Po válce se stal profesorem na učitelském ústavu a začal se intenzivněji věnovat komponování. Zemřel ve věku nedožitých 83 let, dne 3. dubna 1956.⁸¹

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ *Česká hudba. Moravská orlice* 1911, roč. 49, č. 228, s. 5.

⁷⁹ Karel Emanuel Hrobský. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 493–494; Karel Emanuel Hrobský. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=5947.

⁸⁰ MUSILOVÁ, Milada. Valašsko, ročník I.–II. *Časopis Matice moravské* 1955, roč. 74, č. 1, s. 354.

⁸¹ Jan Nepomuk Polášek. In: ŠTĚDRŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 2: M–Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 336–337; Jan Nepomuk Polášek. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí*

Pokud bychom jeho kompozice rozdělili do dvou skupin, jednalo by se zcela jednoznačně o skupiny odlišující se Poláškovým zdrojem inspirace. Značnou část jeho díla tvoří drobné skladby salonního charakteru, které byly zpravidla komponované pro klavír, harmonium, housle, komorní soubory, ty větší pak orchestr nebo sbor. Jedná se např. o *Klavírní sonátu in F*, *Houslovou sonátu*, *Klavírní trio in D*, melodram *Balada o námořníkovi*, jednoaktovou pohádkovou zpěvohru *Za noci měsíčné* a symfonietu *Radhošť*. Zkomponoval též *Stabat Mater*, za nějž získal roku 1912 cenu ministra kultury. Druhou, nepřehlédnutelnou částí jeho díla jsou kompozice, jejichž inspiračním zdrojem byla, po vzoru jeho učitele Leoše Janáčka, lidová hudba. Pro Janáčka sbíral lidové písně na Valašsku, které pak byly vydány jako zpěvníky *Valašské písničky* a *Valašské a lašské písně*. Valaško a folklór jako takový se ovšem neobjevuje jen v jeho sběratelských počinech. Východomoravské prvky a motivy prostupují celým jeho dílem. Část jeho díla byla vydána jako příloha časopisů *Česká hudba*, *Zlatá Praha*, další část v nakladatelstvích Ústřední matice školské ve Valašském Meziříčí, dále v Praze, Brně, Příboře a v Nových Benátkách.⁸²

V souvislosti s jeho pedagogickou činností nelze opomenout ani skladby a teoretické texty věnované dětem. Jsou to zpěvníky *120 písní pro školy* a *Popěvky, písničky a říkadla*. Knižně vydal didaktické pomůcky *Stručné základy hudební teorie, Praktická cvičení artikulační a přednesová* a *Studium výslovnosti* pro zpěváky. Metodologii práce s dětmi věnoval několik studií uveřejněných v časopise *Dětské výtvarné snahy* a v *Památkovníku 25letého výročí ústavu učitelského ve Valašském Meziříčí*. Jeho příspěvky byly publikovány i v časopise *Naše Valaško*, kde se věnoval valašskému hudebnímu folklóru. V souladu s aktivní pedagogickou činností byly také jeho četné přednášky o vyučování zpěvu ve Valašském Meziříčí, Hranicích, Vsetíně a na univerzitě v Ostravě.⁸³

Jeho skladba s opusovým číslem 49 v šestém svazku *Slovanských melodií* nese název *Zpod Hukvaldů – 2 skladby pro harmonium*. Tuto skladbu věnoval „svému bývalému

[online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 5. 4. 2023]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7798.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Jan Nepomuk Polášek. In: ŠTĚDRŮN, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 2: M–Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 336–337; Jan Nepomuk Polášek. In: MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 5. 4. 2023]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7798.

učiteli, mistru L. Janáčkoví“, který se v Hukvaldech narodil. Můžeme si povšimnout souvislosti a podobného postupu v jeho skladbě *Zpod Radhoště*, kterou věnoval Vítězslavu Novákovi. I ten měl k oblasti Valašska a moravského Slovácka velmi blízký vztah a stala se mu zdrojem inspirace v mnoha kompozicích.⁸⁴ Tato skladba však není součástí *Slovanských melodií*.

3.13 Cyril Metoděj Hrazdira

Narodil se 17. ledna 1868 v Rájci. Po řádném absolvování varhanické školy v Brně žil v tehdejší Polské Ostravě, která byla v roce 1919 výnosem ministerstva vnitra Československé republiky přejmenována na Slezskou Ostravu a tento název přetrvává dodnes.⁸⁵ Dále žil v Sevastopoli či v Kyjevě. Mezi lety 1903 až 1907 byl kapelníkem Národního divadla v Brně. Na sklonku svého života žil v Záhřebu.⁸⁶

Je autorem jednoaktové opery *Osudná sázka* a tříaktové opery *Ječmínek*, která se věnuje moravské tematice a zpracovává tuto látku. Pro symfonický orchestr složil *Dramatickou ouverturu*, *Neklan* a *Valašský motiv*. Mezi jeho dochovaná díla sborové tvorby patří skladby *Z luhů moravských*, *Tři písně hornické* a *Hanácky pěsničky*, dále kantáta *Zasněžená země*, *Te deum laudamus* a *Náš hymnus*.

Emil Axman se o něm vyjadřuje jako o talentovaném hudebníkovi, který vinou výchovy a nedostatečnou snahou nerozvinul svůj talent natolik, aby nebyl zastíněn výraznějšími komponisty. Své tvrzení opírá o hojný výskyt smetanismů ve výše zmíněné opeře *Ječmínek*.⁸⁷ Dnes můžeme hodnotit Axmanův kritický názor s více než stoletým odstupem. Jeho slova potvrzuje fakt, že v soudobých hudebněhistorických pramenech nepatří jeho jméno ke klíčovým, avšak stále je zmiňováno. Lze tak usoudit, že jeho přínos nebyl zanedbatelný a Axmanův postoj byl až příliš kritický.

Slovanské melodie obohatil jedním příspěvkem, a to skladbou *Píseň svatební* ve druhém svazku sbírky.

⁸⁴ ŠULA, Jan. *Letem českým muzikantským světem*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010, s. 100.

⁸⁵ JUŘICA, Martin. *Změna názvu městyse Polská Ostrava na Slezská Ostrava* [online]. Ostrava: Encyklopedie města Ostravy, 2022 [cit. 12. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_udalosti&load=14.

⁸⁶ AXMAN, EMIL, *Morava v české hudbě 19. století*, Praha 1920, s. 147.

⁸⁷ Tamtéž.

3.14 Vlad. Novotný a J. Spiess

Oba tito skladatelé se prezentovali ve čtvrtém svazku *Slovanských melodií* jednou skladbou, Spiess *Písni beze slov* a Novotný *Lístkem do památníku*. Jejich celá jména jsou velmi obtížně dohledatelná nejen v odborné hudební literatuře uplynulých let, ale ani dostupné dobové prameny se o nich nezmiňují. Z tohoto důvodu jsou oba krátce jmenováni v jedné společné podkapitole.

4 Problematika „moravskosti“ a „slovanskosti“ v souboru skladeb

Pro správný výklad moravských a slovanských prvků objevujících se v cyklu *Slovanské melodie* je nejprve nezbytné definovat a porozumět termínům moravská a slovanská hudba.

4.1 Moravská hudba

Pojem není zcela ustálen a jeho definice se mění v závislosti na tom, kdo a v jaké době ho používá. V české označovací praxi je moravskou hudbou míněna hudba spjatá s geografickým regionem Moravy a Slezska a tamním obyvatelstvem. Již v roce 1832 je pojem Františkem Sušilem dán do souvislosti s určitým stylovým svérázem, který je jím spatřován u moravských folklórních idiomů. Sušil byl sběratelem lidových písní, které velmi důsledně zapisoval. Jeho sbírka inspirovala Pavla Křížkovského, učitele Leoše Janáčka, a ovlivnila hudební život Moravy na několik desetiletí.⁸⁸

Záslouhou Františka Bartoše je moravská lidová píseň vnímána jako česká folklorní produkce daného regionu. Toto pojetí se odrazilo v započetí specifitějšího pojmenovávání skladeb. Skladby s folklórním přesahem přestaly být pojmenovávány jako moravské a začaly být nazývány např. lašské, valašské nebo slovácké. V průběhu 20. století vykryštovala skupina skladatelů úzce spjatých s Moravou, kteří se věnovali vztahu mezi hudební řečí a moravskou tradicí a inspirovali se nejen lidovou hudbou, ale i slovesností, zvyky, dokonce i přírodně geografickými motivy.⁸⁹

4.2 Slovanská hudba

V obecné definici lze za slovanskou hudbu považovat veškerou hudbu vytvářenou v prostředí slovanských etnik a odkazovat tak na společné praslovanské kořeny. V českém hudebně publicistickém prostředí byl termín slovanská hudba poprvé zaveden Františkem Sušilem v roce 1832. Nejasnosti o jeho definici však vedly ke sporům a k nahrazování slovem českoslovanský. Pojem slovanská hudba se později vžil jako pojmenování hudby obsahující rysy společné hudbě několika slovanských národů. Toto

⁸⁸ SEHNAL, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: 2001, s. 141.

⁸⁹ Moravská hudba. In: FUKAČ, Jiří – MACEK, Petr – VYSLOUŽIL, Jiří (edd.). *Slovník české hudební kultury*, Praha: 1997, s. 571–573.

pojmenování sloužilo na našem území také ke zdůraznění jednoty české a slovanské hudby. V téže době vznikly Kolářovy *Slovanské melodie* a začal vycházet časopis *Slovanská hudba*.⁹⁰ Ne všichni komponisté se však plně ztotožňovali s teorií o příbuznosti všech slovanských národů. Spor mezi těmito progresivními skladateli a slavjanofily rozsoudil až nově vzniklý vědecky fundovaný obor, a sice hudební slavistika. Ta potvrdila existenci společných prvků v hudbě slovanských národů, současně však vyloučila jakoukoliv formu nadřazenosti dané hudby k hudbě západoevropské. Termín slovanská hudba se tak začal kolem roku 1911 zásluhou Zdeňka Nejedlého používat jako shrnující a současně vyzdvihující specifickou jednotlivých slovanských národů.⁹¹

Zde je na místě zastavit se u sporu hudby slovanské a západoevropské, kterému se v knize *Bedřich Smetana a jeho doba* podrobně věnují její autoři. Hudební kritika 19. století se totiž soustřeďovala na prvky, které může slovanská hudba přinést ve srovnání s ostatními národy. Tímto dobovým trendem byla zcela pochopitelně výrazně ovlivněna zdejší hudební produkce, práce soudobých skladatelů, ale také vkus posluchačů. Současně však kritika vyžadovala originalitu a individuálnost. Pro obraznější představení lze uvést příklad na opeře. Ta měla dle dobového trendu vycházet z šablony, kdy základem díla je tradiční romantická opera a její národnost je doplněna o „národní živel“, tedy látku čerpanou z historie nebo vesnického života.

Ottlová s Pospíšilem zde však shledávají tři hlavní problémy. Prvním je neuchopitelnost a nedefinovatelnost rysů typicky české, respektive slovanské hudby. Označitelnost hudebního prvku za slovanský se tak stává přímo závislá na jejím posuzovateli, což neodvratně vede k neobjektivnosti, a tedy ovlivnění určitou vrstvou hudební veřejnosti. Dalším problémem je již výše zmíněný rozpor mezi lidovostí a tradicí, který vyústil v rozpor „mezi proklamovaným požadavkem novosti, originality a uměleckosti na jedné straně a mezi srozumitelností a popularitou, v níž novost a originalita se vyčerpává pouze možností obsadit určité místo národním pocitem.“⁹² Poslední bodem, který oba autoři považují za problematický, je uplatňování národního

⁹⁰ Slovanská hudba. In: FUKAČ, Jiří – MACEK, Petr – VYSLOUŽIL, Jiří (edd.). *Slovník české hudební kultury*, Praha: 1997, s. 843.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² OTTLOVÁ, Marta – POSPÍŠIL, Milan. *Bedřich Smetana a jeho doba: vybrané studie*, Praha: NLN, 1997, s. 32.

charakteru typického pro lokální kolorit v lyrických pasážích. Tento problém se však vztahuje zejména k operní tvorbě.⁹³

4.3 Dobová recepce

Jak je již patrné z předchozích odstavců, doba, v níž vznikaly *Slovanské melodie*, byla opředena horlivými diskusemi o slovanskosti jako takové. Z perspektivy dobového tisku se však zdá, že byla většinová společnost nakloněna všeslovanské teorii. Doklad o tom lze najít například ve studii Ludvíka Kuby, která byla zveřejněna roku 1888 v *Lumíru*. „(...) v době husitské ochromovala zvukem svým rámě nepřítelovo, z něhož kopí a meče vypadávaly, a obracela celé voje na útěk; a v době naší stála jako kouzelný lék k ruce buditelů našich, stala se zázračným zrnem hořčičným, z něhož vypučela obrovitá bylina: slovanská hudba Glinkova, Chopinova a Smetanova.“⁹⁴ O šest let později vyšlo v časopise *Dalibor*: „Epocha německé hudby jde svému důstojnému ukončení vstříc a ke slovu se hlásí nová škola slovanská, za níž stojí celý veliký národ hudební s nevyčerpatelným pokladem lidové poesie a hudby.“⁹⁵ Společným rysem obou úryvků je kladný vztah ke slovanské hudbě a její vyzdvihování. V prvním je nepřehlédnutelná všeslovanskost ve volbě autorů, které nazývá slovanskými, tedy Rusa, Poláka a Čecha. Výběrem druhého článku lze obstojně poukázat na slovanský boj se západoevropskou hudbou. V roce 1912 vyšel taktéž v časopise *Dalibor* článek, jehož pojetí slovanskosti již odpovídá Nejedlého teorii: „Slovanské a jmenovitě české (...).“ A o několik řádků dále: „V řízených jím koncertech hudebních umělců je vždy zastoupena slovanská hudba (nejvíce ruská).“⁹⁶

⁹³ Tamtéž, 30–35.

⁹⁴ KUBA, Ludvík. Národní píseň. *Lumír* 1888, roč. 28, s. 333.

⁹⁵ BOUCHAL, Leon. Zpěvácký spolek ve Vídni všem přátelům a příznivcům slovanské hudby! *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1894, roč. 16, č. 22-23 (31.03.1894), s. 178.

⁹⁶ JARKA, Václav Hanno. Dopisy. *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1912, roč. 35, č. 7 (30.11.1912), s. 49.

5 Slovanské melodie

5.1 Dobová recepce sbírky

V souvislosti s touto problematikou slovanskosti vyskytující se přibližně mezi lety 1886 až 1911 se *Slovanské melodie* těšily zájmu tisku. Navíc v inkriminované době bylo harmonium populárním univerzálně použitelným nástrojem, tudíž byl Vávrův záměr dobrým slavofilským i ekonomickým záměrem současně. Není tedy nic překvapivého na tom, že na tento soubor skladeb upozorňovaly dobové kritiky i prodejní reklamy v periodících.

Takovou reklamu lze nalézt například v *Besedě učitelské*, týdeníku pro učitele a přátele školství národního,⁹⁷ kde je stručně představen třetí svazek *Slovanských melodií*, či v regionálních týdenících *Ivančický zpravodaj*⁹⁸ a *Moravská orlice*.⁹⁹

Ve vědeckém měsíčníku *Hlidka* v listopadu roku 1902 vyšlo: „(...) VI. sešit ‚Slovanských melodií‘, podávající skutečně cenné skladby pro harmonium psané slohem snadnějším i umělejší, jako jest např. bravurní skladba Janáčkova, na harmonium však těžko provedená. (...) Úkol podniku je chvalný a vděčný: raziti národní hudbě cestu i do skladeb pro tak oblíbený nástroj, jako jest harmonium.“¹⁰⁰

Rozsáhlejší recenze vyšla v roce 1900 v *Lidových novinách*: „Dostalo se nám informace, že příspěvky velmi zvolna se scházejí, ač je dosti pánů skladatelů v našich vlastech, kteří by vydatně podnik podporovati mohli. ‚Slov. mel.‘ vytknuly sobě za účel pěstovati výhradně hudbu v duchu národním, a přece skoro v každém svazku pozorujeme odchylky. (...) doporučujeme je vřele naší české veřejnosti a přejeme jim plného zdaru.“¹⁰¹

O dva roky později vyšla ve stejném periodiku rozsáhlá recenze šestého svazku. Byla „podepsána šifrou „-o-“, nevíme o koho se jedná, Hubert Doležil není vyloučen. Tato se dost podobá té předchozí recenzi. Opět se jedná o „cenné práce předních českých skladatelů“.¹⁰² Skladby mistra Janáčka ‚Po zarostlém chodníčku‘ jsou pokračováním

⁹⁷ AUŠTĚCKÝ, Josef. Písemnictví a umění – Slovanské melodie. *Beseda učitelská: týdeník pro učitele a přátele školství národního* 1899, roč. 31, č. 4 (5. 1. 1899), s. 55.

⁹⁸ KRATOCHVÍL, Jan. Ivančické školství od národního obrození po vyhlášení státní samostatnosti. *Ivančický zpravodaj* 1980, roč. 1980, č. 6, s. 9.

⁹⁹ PÍŠA, A. Inzerát na knihkupectví Brno. *Moravská orlice* 1898, roč. 36, č. 74 (1.4.1898), s. 4.

¹⁰⁰ Nová díla – Slovanské melodie. *Hlidka: měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii* 1902, roč. 19, č. 11 (11.1902), s. 810.

¹⁰¹ -I.- Hudba – Slovanské melodie. *Lidové noviny* 1900, roč. 8, č. 18 (24. 1. 1900), s. 6.

¹⁰² ZAPLETAL, Miloš. *Leoš Janáček a secesní folklorismus*. Rukopis monografie, s laskavým svolením autora.

jeho poetických skladeb z minulého čísla. Duch jeho asimiloval lidovou poesii, která dospívá reprodukcí k vysoké umělecké hodnotě. Ale opakujeme, že ne každý ji pochopí. Jak se triviálně říká: nemá každý stejné gusta a v nynějších zanedbaných vrstvách je právě pro poesii národní tohoto gusta málo a z toho pro eklekticismus skladatelova druhu méně porozumění. O skladbách samých dále poznamenáváme, že v prvé ozývá se nám podobně šalmajový motiv. Táhlé akordy jsou buď vlastní sluchový šum skladatelův, nebo vzdálený zvuk varhan, či zvukový dech přírody, který píseň šalmaje odvívá. Z obou skladeb vyznívá melancholie – nitro prochvívá bolná, nevyslovitelná touha a ztrácí se jako zašeleštění křídélka ptáčkova, který odlétá v dál a zanechává opuštěného chodce na opuštěném chodníčku.¹⁰³ Příležitostně lze o *Slovanských melodiích* nalézt zmínku v mladších periodických, např. v rubrice o Československém hudebním slovníku časopisu *Hudební rozhledy* z roku 1954.¹⁰⁴ Poslední publikovaná studie na toto téma vyšla v roce 2022 v hudebním revue *Opus musicum*.¹⁰⁵

5.2 Folklorismus ve Slovanských melodiích

Jak je patrné z dopisu Josefa Vávry Leoši Janáčkoví,¹⁰⁶ záměrem vzniku *Slovanských melodií* bylo seskupit nejkrásnější slovanské melodie v úpravách pro harmonium. V kontextu dobové diskuse o slovanskosti je tedy zřejmé, že Emil Kolář a Josef Vávra byli příznivci všeslovanské teorie. Vyplývá to i z obsahu sbírky, která není tvořena pouze z českých a moravských lidových melodií, ale nalezneme zde lidové písně slovenské či inspiraci polskou a ruskou hudbou. Některé takové kompozice, které slouží zejména jako harmonizace lidových písní, jsou ve sbírce doplněny texty na několika posledních stranách daného svazku.¹⁰⁷ Jiné s lidovou hudbou a záměrem nakladatelů zdánlivě nesouvisí, opak je ovšem pravdou. Autoři knihy *Dějiny hudby na Moravě* uvádí, že vývoji nově vznikající moderní hudby bránilo zejména lpění na estetice lidové písně a jejich forem. Dobové mínění o moderní hudbě totiž znamenalo maximální odstranění vlivů lidové hudby. Zlomovou vizi přinesl Leoš Janáček. „Janáček zvažoval možnosti využití skladebných základů lidové písně i jejich charakteristických hudebních prvků v umělecké

¹⁰³ -o-. Hudba – Slovanské melodie. *Lidové noviny* 1902, roč. 10, č. 248 (28. 10. 1902), s. 6.

¹⁰⁴ Československý hudební slovník. *Hudební rozhledy: časopis pro hudební kulturu* 1954, roč. 7, č. 1 (01.1954), s. 54.

¹⁰⁵ ZAHŘÁDKA, Jiří. Ke genezi Janáčkovy klavírního cyklu *Po zarostlém chodníčku*. *Opus musicum* 2022, č. 3, s. 6-20.

¹⁰⁶ Viz kapitola 3.9 této práce.

¹⁰⁷ Kompletní přepis notových zápisů včetně označení použitých lidových písní je k nalezení v příloze této práce. Samostatné úplné texty již však přílohou nejsou.

hudbě. Tento svůj program také jako skladatel plnil částečně již v dílech z přelomu osmdesátých a devadesátých let.¹⁰⁸ Citovaná vize byla postavena na jeho přesvědčení, že moderní skladatel nemusí čerpat z lidové hudby, neznamená to však, že musí odmítat folklór. Počátky jeho postoje k folkloru lze hledat již v sedmdesátých letech, kdy měl být poslán na Slovensko za účelem sběru lidových nápěvů.¹⁰⁹ Těmito dobovými obměnami pohledu na moderní hudbu ve vztahu k lidové písni lze objasnit přítomnost ostatních skladeb ve sbírce *Slovanských melodií*.

5.3 Stručná analýza slovanskosti jednotlivých skladeb

Jak vyplývá z předchozích odstavců, zdrojem slovanskosti v hudbě přelomu 19. a 20. století byly zejména prvky folklóru a lidové slovesnosti. Obě tato odvětví jsou spojena v lidových písních, které jsou hlavním společným prvkem všech šesti dílů *Slovanských melodií*. Následující podkapitoly jsou tedy věnovány stručnému výpisu všech skladeb sbírky a folklorních melodií v nich.

5.3.1 Slovanské melodie I.

První skladba nesoucí název *Rozmar Slováka* je směsí slovenských písní. Autor Oldřich Hemerka zcela nepochybně splnil zadavatelův záměr nejdůsledněji ze všech oslovených autorů, což se projeví i v ostatních jeho příspěvcích, které jsou koncipovány obdobným způsobem. V jeho harmonizaci je použito osmnáct slovenských lidových písní v tomto pořadí: *Kdo za pravdu horí, Keď bys mala moja milá, Sobota, neděľa, Hej to je ten šuhajko, Horička zelená, zelena jsa, Medzi horami lipka zelená, Ty falešná, falešnica, Svítí měsíc nad naše huménko, Moja milá, preč pujdzeme, Pridi ty, šuhajko, Ja parobek z Kapušan, Už Janiček z lesa idze, Pod tym našim okenečkom, Hej, Slované, Pridi Janik premilený, Keď son šiel cez pole, Ej, spodobalo sa mi dievča a Čie je to dievčátka na tom vršku*.

Následuje skladba Josefa Přibíka *Směs z opery „Rusalka“ od A. Dargomyžského*. Souvislost s Přibíkovým námětem je pochopitelná nejen proto, že působil v Oděse,¹¹⁰ ale taktéž je třeba uvést, že Dargomyžskij byl ve své době považován za vzor národní

¹⁰⁸ SEHNAL, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001, s. 177.

¹⁰⁹ ZAPLETAL, Miloš. *Leoš Janáček a pozdní obrození na Moravě: recepce, reprezentace, identity*. Praha: Argo, 2023, v tisku.

¹¹⁰ Viz kapitola 3.10.

hudby.¹¹¹ Tato směs sestává z částí *Sbor svadební*, *Arie kněžny*, *Duetto knížete s mlynářem*, *Sbor venkovanů* a *Sbor*.

Poslední skladba Hynka Bíma *Z našich dědin* je složena z lidových písní *Pekná moja milá*, *Súdedova céro*, *Náš rychtar*, *Kde sem prišiel* a *Okolo Hradišča*.

Kompletní texty všech použitých písní jsou přílohou *Slovanských melodií*, jak Vávra žádal.

5.3.2 Slovanské melodie II.

Druhý svazek *Slovanských melodií* je již značně pestřejší. Začínají *Rhapsodií polskou* Quida Havlasy. Tuto skladbu střídají *Dvě národní písně* téhož komponisty. Písně, jimiž byla tato harmonizace inspirována, jsou *Čí jsou to koničky?* a *Zežulinka volá*.

Následující příspěvek Cyrila Metoděje Hrazdiry s názvem *Píseň svatební* je vystřídán štědrou nadílkou kompozicí Josefa Drahlovského. V jeho skladbě *Paraphrase na píseň Dobrú noc* je tato známá lidová píseň velmi zřetelně rozpoznatelná. Skladba je drobnou variací lidové melodie, přičemž hlavní téma skladatel nechá zaznít v několika tóninách. Následující *Dumky* jsou souborem tří drobných skladeb, které jsou si vzájemně kontrastní svým tónorodem. Společná je jim přehledná harmonie.

Pihertovy *Písně beze slov* jsou si navzájem též kontrastní, a to jak tóninou, tak metrickým značením. Jedná se o šest drobných skladeb s rozsahem 20 až 30 taktů.

Posledním příspěvkem druhého svazku jsou Hemerkovy *Národní písně ze Slovácka*. Ani zde Hemerka neporušil Vávrovo zadání, skladba je totiž propojením devíti lidových písní. Můžeme zde slyšet harmonizaci písní *A já nešťasný što moju delati*, *Nečudujce sa lude*, *Hej! lúčka, lúčka*, *Umar Janči umar*, *Ani já som ne juháščik*, *Kukulienka kuká*, *Mať moja, mať moja!*, *Pod našima okenečky* a *Nedaleko stará Topla Krušova*.

5.3.3 Slovanské melodie III.

Andante Josefa Drahlovského je výtahem pro harmonium z jeho první symfonie a moll. Celou skladbou prochází stále stejný drobný motiv, důsledkem čehož může skladba působit velmi jednoduchým dojmem bez skladatelské invence.

¹¹¹ OTTLOVÁ, Marta – POSPÍŠIL, Milan. *Bedřich Smetana a jeho doba: vybrané studie*, Praha: NLN, 1997, s. 32.

Následuje skladba *V dobré hodince* Jana Pařhy složená ze dvou menších skladeb odlišených pouze číslem. Stejně tak jsou odlišeny tři *Romance* Josefa Piherta, které jsou třetím příspěvkem tohoto svazku.

Následující dva příspěvky jsou dílem Quida Havlasy, a sice *Variace na známou thému* a *Pisně beze slov*.

Celý svazek je opět zakončen Hemerkovým dílem. *Slováčkova dumka* je složena ze sedmi částí pojmenovaných tempovými značkami v italském hudebním názvosloví. Poslední *Pisně ze Slovenska* jsou složeny z devíti lidových písní, jako by se Hemerka záměrně pokoušel vytvořit protipól *Národním písním ze Slovácka*. Pro tento příspěvek použil písně *V naší kerce javor zašadzený, Nitra milá, Nitra, Povedal si, že ma vezmeš, Prišol by já od vás, Keď som išla z kostela, Paše ovčár ovce, A okolo Prešova, Už šom še vám já zverboval* a *Ej, Hanička, bila ruža*.

5.3.4 Slovanské melodie IV.

Nejobsáhlejším svazkem *Slovanských melodií* je čtvrtý díl s deseti příspěvky. Úvodní *Andante* Josefa Nešvery následuje *V dobré hodince* Jana Pařhy, které navazuje svým číslováním na stejnojmennou skladbu předchozího svazku. Svazek dále obsahuje skladby *Na salaši* Josefa Piherta, *A já vždycky* Quida Havlasy vycházející z motivů téže lidové písně, čtyři Havlasovy *Črty*, *Canzonetta* Karla Emanuela Hrobského a *Pozdrav* Hynka Bíma.

Nám nejméně známý příspěvateľ J. Spiess zde nechal otisknout *Piseň beze slov* a nachází se zde také *Listek do památníku* V. Novotného. I z přítomnosti těchto dvou skladatelů soudím, že je čtvrtý svazek směsí nejvíce se odchylojící od původního záměru. Moji tezi potvrzuje skutečnost, že právě tento svazek je posledním, na kterém se podílel Josef Vávra.

Nelze vyloučit, že Hemerkova harmonizace *Slováckých písní* byla cíleně ponechána na závěr svazku. Vzniká tak jistá systematickosti, která je nepochybně zaslouženou odměnou, neboť je Hemerka jediným skladatelem, který přispěl v takové míře a důslednosti. Skladba je výjimečná též svým štedrým obsahem. Je totiž složena z dvaceti lidových písní, kterými jsou *Na čo že se za mnú vláciš, Duby, duby zeleného lista, A na hori krničenka, Štyri koně dva kobuli, Prelecel vták, Akože tym starým babám, V kalinovym lese, Pital ja še svojej milej, Žádná sa mi nepáčila, Zapadá sluničko, Čobudzeme robic, Vy děvčata čujece, Ach bože mój, prebože mój, Ej, hory, zelene hory,*

pod obločkom čerešnička, Ach, Bože moj premilený, Odpustíte veľkomožný pánové, Pošiel milý, pošiel prečka a Ovce moje, ovce moje.

5.3.5 Slovanské melodie V.

Úvodní skladbou jsou *Dvě paraphrase* Františka Musila používající téma lidové písně *Aničko, děvečko* a *Pod tím naším okenečkem*. Druhá ze jmenovaných písní je současně jedinou písní celé sbírky, která se zde zřetelně opakuje.

Následují skladby *Melodie* Josefa Nešvery, *Slovanská balada* Josefa Piherta a *Dumka* Jana Pařhy v tomto pořadí.

Posledním přispěvatelem pátého svazku je Leoš Janáček. Ten sem přispěl třemi prvními skladbami z později vzniklého cyklu *Po zarostlém chodníčku*. Tyto kusy obdržely své názvy až s odstupem času, ve *Slovanských melodiích* jsou označeny pouze čísly. O důkladnější popis Janáčkovy prvního příspěvku se zde postarají dobové prameny v podobě dvou recenzí.

„Číslo 5. zaujímá krásná skladba od Leoše Janáčka. (...) ‚Po zarostlém chodníčku‘ jsou drobné skladby pro harmonium. (...) Těšíme se, že snad v sešitě příštím shledáme se i s ostatními, neboť tušíme, že je jich více. Ve všech třech skladbách obráží se jisté stadium národních písní. Hned zpěv prvního čísla prvního dílu skladby svou něžnou náladou a zvláštní melodickou linií jest nápadný. Jinak setkáváme se s pronikavými modulacemi: Číslo 2. jeví méně dumy, ozývá se v něm místy pružný trillek a živá figura. V čísle 3. jest fráze jevící jakýsi bolný vzdech, bolnou touhu po něčem, do které zavanou vždy živé trioly a pak význačný motiv zpěvný, upomínající na něco, co s dumnou frází souvisí.“¹¹²

„Ze skladeb mistra *Janáčka*, ředitele varh. školy v Brně, vane něha a zadumčivost v pravdě slovanská. Skladby tyto vyžadují jistého pochopení a přednesu. Skladatel, známý znalec národních písní, přenáší některé zvláštnosti a nepravidelnosti národních písní do svých skladeb. V I. čísle ‚*Po zarostlém chodníčku*‘ zpracován pěti- a třítaktový úryvek s lehkým šestnáctkovým modelem, jenž zvláště v adagiu důsledným opakováním vzbuzuje žádoucí náladu. Podobný dojem zanechává v nás v č. 3. několikrát se opakující motiv ze zmenšené terc[i]e a trioly sestávající. Je to motiv velice zádumčivý, který

¹¹² VI. N. Slovanské melodie. *Moravská orlice* 1901, roč. 39, č. 70 (24. 3. 1901), s. 10. Citováno dle: ZAPLETAL, Miloš. *Leoš Janáček a secesní folklorismus*. Rukopis monografie, s laskavým svolením autora.

s pronikavými triolami v levé i v pravé ruce se ozývajícími ostře kontrastuje. K tomuto kontrastu ozve se z nenadání – lidový popěvek, sám o sobě jadrný a zpěvný, urovnáváje rovnováhu celé skladby. I číslo 2. má pěknou myšlenku. Je nejněžnější.¹¹³

5.3.6 Slovanské melodie VI.

V posledním svazku sbírky se nachází dva *Prosté motivy* Jana Pařhy, *Romace* Josefa Piherta, *Dumka* Františka Musila a dvě drobné skladby se společným názvem *Z pod Hukvaldů*, jejichž autorem je Jan Nepomuk Polášek.

Předposledními skladbami *Slovanských melodií* jsou dvě části Janáčkova cyklu *Po zarostlém chodníčku*, které byly později pojmenovány *Frydecká panna Maria* a *Sýček neodletěl!* Na posledním jmenovaném ukazuje Miloš Štědroň ve své knize *Leoš Janáček a hudba 20. století* jeho mistrnou práci s nápěvkou mluvy. Je zde použita tzv. montážní technika, kterou Štědroň vysvětluje jako „nečekávané vsuvky nebo spojení materiálu ovlivněná v první řadě jinými než hudebními podněty.“¹¹⁴ Jedná se tedy o schopnost realizovat prudkost řeči v hudbě. Objevují se zde také typické janáčkovské „sčasovky“. Ty v notovém zápise vypadají jako nepravidelný takt, ve skutečnosti je tohoto mírně matoucího efektu docíleno neoznačením triol v pravé ruce.

Poslední svazek, a tedy i celou sbírku symbolicky zakončuje Oldřich Hemerka svými *Slováckými písněmi*. Užívá zde písně *Od Oravy dážd' ide*, *Čie že sú pávy*, *Keď som išol od mej milej*, *V Mokroluhu jarmark budze* a *Už som bul, už som bul*.

¹¹³ –a. Slovanské Melodie. *Lidové noviny* 1901, roč. 9, č. 69 (22. 3. 1901), s. 7. Citováno dle: ZAPLETAL, Miloš. *Leoš Janáček a secesní folklorismus*. Rukopis monografie, s laskavým svolením autora.

¹¹⁴ ŠTĚDRONĚ, Miloš. *Leoš Janáček a hudba 20. století: paralely, sondy, dokumenty*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1998, s. 98. ISBN 80-210-1917-4.

6 Závěr

Ve své práci jsem v souladu s vytyčeným cílem představila jednotlivé autory, jejich biografii, dílo a přínos pro sbírku *Slovanských melodií*. Pomocí těchto krátkých životopisů se podařilo přinést nové světlo na jejich vzájemné vztahy a propojení s redaktorem Emilem Kolářem a nakladatelem Josefem Vávrou. Záměr vydání tohoto svazku, a sice uchování slovanských lidových písní a jejich harmonizaci pro v inkriminované době velmi populární harmonium, dosvědčuje dochovaný dopis Josefa Vávry Leoši Janáčkoví. Ten se v něm taktéž zmiňuje o Hynku Bímovi, a lze tak předpokládat, že obdobný dopis s žádostí o harmonizované písně poslal přinejmenším všem příspěvatelům *Slovanských melodií*. Není však vyloučené, že oslovených komponistů bylo mnohem více. Vávřův původní záměr ale není ve sbírce skladeb zcela naplněn. Některé příspěvky na první pohled s tímto zadavatelovým záměrem nesouvisí. Souvislost nachází tato práce pomocí objasnění dobové diskuse o „moravskosti“ a „slovanskosti“ hudby, které je opřeno o percepci v odborné literatuře a zejména v dobovém tisku. Práce se zabývá tiskovinami, které přinášejí diskusi o slovanskosti, a také těmi, které se zabývají přímo *Slovanskými melodiemi*.

Získané poznatky lze shrnout konstatováním, že přestože všichni příspěvatelé zřejmě přesně nesplnili zadavatelovu žádost a zcela určitě nesplnili termín odevzdání (Janáček byl žádán o příspěvek do prvního svazku, přispěl však až do pátého), jejich příspěvky Vávra s Kolářem zařadili do svazků zcela záměrně, ovlivnění svým všeslovanským postojem, který spočíval v umenšování rozdílů mezi jednotlivými národy a absolutním propojením všech Slovanů jako jednoho velkého národa, jejich kultury a hudby.

7 Seznam použité literatury a pramenů

7.1 Prameny

7.1.1 Notované prameny

Soubor autorů. *Slovanské melodie I*. Ivančice: Nakladatelství odborného učitele Josefa Vávry, 1897.

Soubor autorů. *Slovanské melodie II*. Ivančice: Nakladatelství odborného učitele Josefa Vávry, 1898.

Soubor autorů. *Slovanské melodie III*. Ivančice: Nakladatelství odborného učitele Josefa Vávry, 1899.

Soubor autorů. *Slovanské melodie IV*. Ivančice: Nakladatelství odborného učitele Josefa Vávry, 1900.

Soubor autorů. *Slovanské melodie V*. Ivančice: Nákladem Emila Koláře, 1901.

Soubor autorů. *Slovanské melodie VI*. Ivančice: Nákladem Emila Koláře, 1902.

7.1.2 Archiválie

Státní oblastní archiv Praha. Matrika Kutná Hora – Vrdy. Svazek 9. 1862, Žleby.

7.1.3 Periodika

AUŠTĚCKÝ, Josef. Pisemnictví a umění – Slovanské melodie. *Beseda učitelská: týdeník pro učitele a přátele školství národního* 1899, roč. 31, č. 4 (5. 1. 1899).

Bím. U Voleksovic. *Ivančický zpravodaj* 1991, roč. 20, č. 9.

Česká hudba. *Moravská orlice* 1911, roč. 49, č. 228.

BOUCHAL, Leon. Zpěvácký spolek ve Vídni všem přátelům a příznivcům slovanské hudby! *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1894, roč. 16, č. 22-23 (31.03.1894).

Československý hudební slovník. *Hudební rozhledy: časopis pro hudební kulturu* 1954, roč. 7, č. 1 (01.1954).

- HAVLASA, Quido. Ředitelé kůrů, kapelníci, varhaníci. *Národní listy* 1896, roč. 36, č. 308 (8.11.1896).
- Hudba. *Moravská orlice* 1905, roč. 43, č. 194 (27.8.1905).
- Jan Pařha, Přechody ze všech do všech tonin. *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1894, roč. 16, č. 35–36.
- JARKA, Václav Hanno. Dopisy. *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1912, roč. 35, č. 7 (30.11.1912).
- KRATOCHVÍL, Jan. Ivančické školství od národního obrození po vyhlášení státní samostatnosti. *Ivančický zpravodaj* 1980, roč. 1980, č. 6.
- KUBA, Ludvík. Národní píseň. *Lumír* 1888, roč. 28.
- Kulturní drobnosti – Pořádek nedělního koncertu Besedy Brněnské. *Lidové noviny* 1904, roč. 12, č. 277 (3. 12. 1904).
- MUSILOVÁ, Milada. Valašsko, ročník I.–II. *Časopis Matice moravské* 1955, roč. 74, č. 1.
- Nová díla – Slovanské melodie. *Hlídky: měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii* 1902, roč. 19, č. 11 (11.1902).
- Oldřich Hemerka. *Dalibor: časopis pro všechny obory umění hudebního* 1906, roč. 28, č. 11 (23. 2. 1906).
- PÍŠA, A. Inzerát na knihkupectví Brno. *Moravská orlice* 1898, roč. 36, č. 74 (1.4.1898).
- I.- Hudba – Slovanské melodie. *Lidové noviny* 1900, roč. 8, č. 18 (24. 1. 1900).
- o-. Slovanské melodie. *Lidové noviny* 1902, roč. 10, č. 248 (28. 10. 1902).
- VI. N. Slovanské melodie. *Moravská orlice* 1901, roč. 39, č. 70 (24. 3. 1901).
- a. Slovanské Melodie. *Lidové noviny* 1901, roč. 9, č. 69 (22. 3. 1901).

7.2 Literatura

7.2.1 Knihy a studie

AXMAN, EMIL, *Morava v české hudbě 19. století*, Praha: 1920.

Čeněk, Hynek, Vítězslav. *Naše řeč* 1918, roč. 2, č. 4.

FRANCISI, Ján. *Slovenské spevy, d. II.* Turčianský Svätý Martin: Priatelia slovenských spevov, 1890.

FUKAČ, Jiří – MACEK, Petr – VYSLOUŽIL, Jiří (ed.). *Slovník české hudební kultury*, Praha: Editio Supraphon, 1997.

JANÁČEK, Leoš a Bohumír ŠTĚDRONĚ. *Janáček ve vzpomínkách a dopisech*. Praha: Topičova edice, 1946.

JANÁČKOVÁ, Libuše. *Leoš Janáček a Lidové noviny: Leoš Janáček and Lidové noviny*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2014. ISBN 978-80-7028-426-1.

OTTLOVÁ, Marta – POSPÍŠIL, Milan. *Bedřich Smetana a jeho doba: vybrané studie*, Praha: NLN, 1997. ISBN 80-7106-256-1.

PAZDÍREK, Oldřich – ČERNUŠÁK, Gracian – Vladimír HELFERT (edd.). *Pazdírkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937.

PROCHÁZKA, Jaroslav Karel. *Hudební dílo Leoše Janáčka: chronologický soupis dokončených i neúplných skladeb, úprav i skladeb zamýšlených s vyznačeným dodatečným opusovým číslem a doplněný soupisem tiskových edic*. Frýdek-Místek: Okresní vlastivědné muzeum, 1979.

SEHNAL, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: 2001. ISBN 80-7275-021-6.

SMETANA, Robert (ed.). *Dějiny české hudební kultury 1890-1945*. Praha: Academia, 1981.

ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1: A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracian (edd.). *Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 2: M–Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.

ŠTĚDRONĚ, Miloš. *Leoš Janáček a hudba 20. století: paralely, sondy, dokumenty*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1998. ISBN 80-210-1917-4.

ŠULA, Jan. *Letem českým muzikantským světem*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010. ISBN 978-80-7405-068-8.

TYRRELL, John. *Janáček. Osířelý kos: 1854-1914*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-433-0.

ZAPLETAL, Miloš. *Leoš Janáček a pozdní obrození na Moravě: recepce, reprezentace, identity*. Praha: Argo, 2023, v tisku.¹¹⁵

PELUNĚK, Lukáš F. Josef Nešvera – osobnost hudebního světa mezi středními Čechami a střední Moravou. *Střední Morava* 2014. Olomouc: Memoria, č. 37.

STEYER, Jan, 2019. Varhanní liturgická hudba ve světle církevních předpisů. *Jamusica* [online]. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 1-2 [cit. 20. 3. 2023]. ISSN: 2694-7579. Dostupné z: <https://jamusica.jamu.cz/?p=693>.

ZAHRÁDKA, Jiří. Ke genezi Janáčkova klavírního cyklu Po zarostlém chodníčku. *Opus musicum* 2022, č. 3.

7.2.2 Internetové zdroje

Binar, Josef. Spojené mužské pěvecké sbory Nešvera a Haná ukončují činnost. *České sbory.cz* [online]. Unie českých pěveckých sborů, 2016 [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: www.ceskesbory.cz/02-01-detail.php?id=108.

Biografický slovník českých zemí [online], Praha: Historický ústav AV ČR, 2020, s. 337-338, [cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/HAVLASA_Bohumil_1.10.1852-25.11.1877.

Brána moudrosti otevřená. Jan Florián Šašek. V: Moravské tiskárny. [online]. [cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://typografie.mapy.mzk.cz/tiskari/75>.

¹¹⁵ Tato kniha je v anotaci uvedena pod názvem *Neunavnný křisitel: recepce Leoše Janáčka a jeho hudby v letech 1872–1888*. V průběhu vzniku mé práce se však autor rozhodl svůj rukopis přejmenovat.

- JUŘICA, Martin. *Změna názvu městyse Polská Ostrava na Slezská Ostrava* [online]. Ostrava: Encyklopedie města Ostravy, 2022 [cit. 12. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_udalosti&load=14.
- LOSKOTOVÁ, Irena. *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/homemmb/?acc=profil_osobnosti&load=2508.
- MACEK, Petr. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. Praha: Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2015. [cit. 20. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7828.
- Nadace Leoše Janáčka, 2023. *Životopis Leoše Janáčka* [online]. Brno, 2023 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://janacek-nadace.cz/zivot-leose-janacka/zivotopis-leose-janacka>.
- OLIVOVÁ, Dana. P. Pavel Křížkovský [online]. Brno: Internetová encyklopedie dějin Brna, 2023. [cit. 1. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=207.
- Park Réna Ivančice [online]. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <http://parkrena.ivancice.cz/projekt-rozhledna.php>.
- SIMEONE, Nigel – TYRRELL, John – NĚMCOVÁ, Alena. *Kompletní soupis díla podle katalogu Janáček's Works: a Catalogue of the Music and Writings of Leoš Janáček* [online]. Brno: 2022. [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.leosjanacek.eu/dilo2/>.
- ŠTĚDRŇ, Miloš. *Nápěvky mluvy* [online]. Dostupné z: <http://www.napevkymluvy.cz/index3.php?p=search>.
- TOMAN, Dalimil. *Srbský banát* [online], Brno: Hnutí Brontosaurus [cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://srbskybanat.cz/vrsac/>.
- ZAHRÁDKA, Jiří. *Jak Janáček tvořil* [online]. Brno: 2022 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.leosjanacek.eu/jak-tvoril/>.
- ZAHRÁDKA, Jiří. *Leoš Janáček (1854-1928)* [online]. Brno: 2022 [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.leosjanacek.eu/zivot/>.

ZACH, Aleš. F. Šašek. V: *Slovník českých nakladatelství 1849-1949* [online].
[cit. 12. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/f-sasek.html>.

8 Přílohy

Příloha této bakalářské práce není součástí této vazby, ale je svázána samostatně. Obsahuje kompletní přepis *Slovanských melodií* včetně označení použitých lidových písní, které jsou zmiňovány v kapitole 5.3.